

Södertörns högskola | Institutionen för samhällsvetenskaper

Kandidatuppsats 15 hp | Examensarbete i socialt arbete | Hötterminen 2015 |

Programmet för socialt arbete med storstadsprofil

Ömsesidig okunskap, misstänksamhet och fördomar

– En intervjustudie om relationen mellan socialtjänsten och
dess romska klienter

Av: Sara Burenberg & Jens Löfstedt

Handledare: Arne Ek

Title: Ömsesidig okunskap, misstänksamhet och fördomar

- En intervjustudie om relationen mellan socialtjänsten och dess romska klienter

(Mutual ignorance, suspicion and prejudice - A study based on interviews about the relationship between the social services and its Romani clients)

Writer: Sara Burenberg & Jens Löfstedt

Abstract

This study highlights the relationship between the social services and their Romani clients and seeks to answer the question regarding which obstacles and possibilities that their cooperation entails. The study is based on interviews with Romani mediators which constitutes a link between authorities and their Romani clients and the data have been analyzed through postcolonial theory and labeling theory. The conclusion of the study is that the Swedish-Romani history has a great impact on Romani life opportunities today, and tend to create a suspicion against authorities and also ignorance regarding their operations. Within the social services on the other hand there exists ignorance and a lack of trust towards Romani clients caused by antiziganism based on prejudice that influences the Swedish society. Therefore the Romani mediators have an impact both as an interpreter of knowledge and as a creator of trust and comfort to these two actors. Still the study shows that there is still a long way to go to reach a satisfying relationship between the social services and their Romani clients, which suggests a need to continue and further develop the work for a more successful relationship.

Key words: Discrimination, exclusion, Roma, social services and mediators

Titel: Ömsesidig okunskap, misstro och fördomar - En intervjustudie om relationen mellan socialtjänsten och dess romska klienter

Författare: Sara Burenberg & Jens Löfstedt

Sammanfattning

Denna studie fokuserar på relationen mellan socialtjänsten och dess romska klienter och söker svaren på vilka hinder och möjligheter som finns för ett samarbete dem emellan. Studien baseras på erfarenheter från romska brobyggare, vilka verkar som en länk mellan myndigheter och romska klienter. Data har analyserats med hjälp av postkolonial teori och stämplingsteorin. De slutsatser studien resulterar i är att den svensk-romska historien har stor betydelse för romers livssituation idag vilken innebär en misstro mot myndigheter, och även en okunskap om hur dessa fungerar. Inom socialtjänsten å sin sida finns en okunskap och bristande tillit till romska klienter p.g.a. en antiziganism byggd på fördomar som präglar det svenska samhället. Brobyggarna fyller därför en viktig funktion både som kunskapsförmedlare och skapare av tillit och trygghet för dessa två parter. Dock visar studien att det fortfarande är en lång väg fram till en tillfredsställande relation mellan socialtjänsten och dess romska klienter, varför ett fortsatt och utvecklat arbete för detta är nödvändigt.

Nyckelord: Brobyggare, diskriminering, rom, socialtjänst, utanförskap

Förord

Varmt tack till er alla, som vi har haft förmånen att få intervju. Vi vet att det krävs både mod, styrka och tid, för att våga, vilja och orka dela med sig av denna sorts erfarenheter. Våra möten har berört oss starkt, och det har varit en stor ära för oss båda att få träffa er alla. Utan er värdefulla kunskap hade detta examensarbete inte kunnat genomföras.

Vi vill även tacka våra familjer som har kommit med viktiga synpunkter och uppmuntran under arbetets gång och gett oss konstruktiv kritik. Ett stort tack till vår handledare Arne Ek, för ditt nytänkande sätt som till en början förbryllade oss men i slutändan berikade denna uppsats, på många sätt. Tack för dina kloka ord, som alltid, Arne.

Denna uppsats har vi skrivit tillsammans och vi tar därför ett gemensamt ansvar för dess innehåll. Avslutningsvis vill vi tacka varandra för ett fint och gott samarbete, vilket har lett till många intressanta och givande diskussioner för vidare tankeprocesser.

Sara Burenberg & Jens Löfstedt

2015-12-29

Innehållsförteckning

1. Inledning & bakgrund Projektet Broyggare	1
1.1 Syfte och frågeställningar.....	3
1.2 Begreppsanvändning	4
1.3 Begränsning.....	4
1.4 Disposition	4
2. Tema romer	5
2.1 Bakgrund romer.....	5
2.2 Kunskapsläget om romer.....	9
2.2.1 En inventering av forskningen om romer i Sverige	10
2.2.2 Diskriminering av romer i Sverige (DO 2003)	11
2.2.3 Romers sociala & politiska situation i de nordiska och baltiska staterna	13
2.2.4 Romers sociala situation & politiska mobilisering i Central- och Östeuropa	15
3. Bakgrund majoritetssamhället - socialtjänst	17
4. Metodförutsättningar.....	20
4.1 Metodval.....	20
4.2 Intervjupersonerna.....	20
4.3 Genomförandet av intervjuer	21
4.4 Analysmetod.....	23
4.5 Kvalitet	24
4.6 Etiska hänsynstaganden/överväganden	25
5. Teoretiska utgångspunkter.....	26
5.1 Stämplingsteori.....	26
5.2 Postkolonial teori.....	29
6. Resultat & analys	33
6.1.1 Resultat romer	33
6.1.2 Analys romer	36
6.2.1 Resultat majoritetssamhället - socialtjänst	38
6.2.2 Analys majoritetssamhället - socialtjänst	39

6.3.1 Resultat Projektet Brobyggare	41
6.3.2 Analys Projektet Brobyggare	42
7. Slutsatser/diskussion	43
8. Referenser	46
9. Bilagor	i

1. Inledning & bakgrund Projektet Brobyggare

År 1999 blev romer erkända som en av fem nationella minoriteter i Sverige, och romani chib som ett nationellt minoritetsspråk (Åkerfeldt, 2012, s. 316). De övriga nationella minoriteterna och dess språk, vilka också ingår i detta erkännande är: judar - jiddisch, tornedalingar - meänkieli, sverigefinnar - finska samt samer – samiska. Orsakerna till att dessa grupper kom ifråga som nationella minoriteter var bland annat att det fanns en uttalad samhörighet i grupperna, men också utmärkande drag som till exempel språket, traditioner, kulturen och/eller religionen, men även att det fanns en vilja av de enskilda individerna att behålla sin identitet (Rodell Olgaç, 2006, s. 13).

Genom ett direktiv (Dir.2006:101, s. 1-2), vilket bygger på ett riksdagsbeslut från år 1999, beslutades att en delegation för romska frågor i Sverige skulle inrättas. Syftet med delegationen var att inhämta kunskap om *hur* och *vad* Sverige kan göra för att förbättra romers livsvillkor. Beslutet grundar sig på Europarådets konventioner gällande ram- och minoritetsspråkskonventionen (vilka ingår i de mänskliga rättigheterna), och har till uppgift att skydda nationella minoriteter och minoritetsspråk. I detta direktiv framfördes en hel del kritik mot Sverige vad gäller romernas situation, med diskriminering och fördomar inom områden som utbildning, bostad och arbete. Men också att svenska myndigheter bör arbeta mer aktivt för att förhindra diskriminering, bland annat genom att öka romers samhälleliga inflytande. Denna kritik kommer från både ECRI (Europarådets kommission mot rasism och intolerans) samt andra internationella organ.

Sedan romerna blev erkända som nationell minoritet har diskussionen mellan romer och regering utvecklats, då olika arbetsgrupper har tillsatts för att belysa och förbättra romers situation. DO (Ombudsmannen för etnisk diskriminering) genomförde ett projekt mellan år 2002-2004, med uppdraget från regeringen att arbeta mot diskriminering av romer. Detta uppdrag är förlängt tillsvidare (Dir.2006:101, s. 4). I projektet framgår att romer exkluderas från den demokratiska processen i samhället samt att det finns en begränsad kunskap om romer hos befolkningen, och att antiziganistiska tankemönster är vanligt förekommande och sällan ifrågasätts (Dir.2006:101, s. 6). Fler exempel på åtgärder ges i detta direktiv, där olika projektgrupper har tillsatts, med varierande uppdrag för att motverka diskriminering av romer.

Regeringen beslutade år 2012 (Skr.2011/12:56) att genomföra en strategi kallad, ”En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2035”, vilken syftar till att år 2032 skall den rom som fyllt 20 år ha likvärdiga möjligheter som en icke-rom. Områden som arbete, bostad, utbildning, hälsa, civilsamhällets organisering samt kultur och språk ska vara i fokus. För att klara detta ska romer bli delaktiga och ges inflytande, vilket bland annat innebär att romers särskilda kunskaper och erfarenheter ska tillvaratas i detta förändringsarbete. *Projektet Brobyggare* är en del av denna strategi. Brobyggarna är själva romer och besitter den kunskap som krävs för att detta förändringsarbete ska bli genomförbart. (Länsstyrelsens hemsida, 17 november 2015)

Exempel på sådant arbete finns bl.a. inom skolan, arbetsförmedlingen och hälso- och sjukvården. Genom brobyggarens närvaro i skolan kan dennes närvaro bidra till en ökning av trygghet och förståelse hos både föräldrar och skolpersonal, men också bidra till en ökad motivation hos romska elever (Skr.2011/12:56, s. 36-37).

När det gäller arbetsförmedlingen kan brobyggaren se till att personen får ”rätt insatser”, genom att se över arbetssökandens kompetens, identifiera behov av utbildningskomplettering, men även att brobyggaren har en förståelse för personens livssituation, därmed kan brobyggaren bidra till en förbättrad chans till arbete, för den arbetssökande (ibid., s. 46-47). Då brobyggaren besitter romsk kultur- och språkkompetens kan hen på olika sätt bidra till att bygga upp tilliten till hälso- och sjukvården. Men även hjälpa romer att kunna ta del av den skriftliga information som finns, vilket idag är en svårighet för många romer. Detta gäller även myndigheters information som finns på nätet, t.ex. ungdomsmottagningar och sjukvårdsrådgivningar (ibid., s. 63).

En särskild satsning inleds i fem kommuner; Malmö, Helsingborg, Göteborg, Linköping och Luleå, för att ta fram förslag på välfungerande arbetssätt och kunna sprida dessa i hela Sverige. Förutom detta görs nationella satsningar, där myndigheter som Socialstyrelsen, DO (Ombudsmannen för etnisk diskriminering), Folkhälsomyndigheten, Arbetsförmedlingen, Bo- och Skolverket ingår. Dessa myndigheter skall ta fram utbildningsmaterial, sprida kunskap om romers hälsa och livssituation, samt få fram läromedel på språket romani chibs olika varieteter (Länsstyrelsens hemsida, 17 november 2015).

En del brobyggare arbetar inom social omsorg och hälsa sedan år 2014 medan andra brobyggare fortfarande utbildas. Detta uppdrag har getts av Skolverket och Socialstyrelsen, där modellen är att brobyggarna studerar på halvtid och arbetar halvtid. Totalt har ca 30

stycken brobyggare varit verksamma och utbildats sedan år 2012, och uppdraget skall utvärderas av Statskontoret, senast 1 februari 2016 (Ku 2015/854/DISK). Brobyggarna i denna studie arbetar inom olika myndigheter i de utvalda kommunerna och kombinerar detta med högskolestudier som avslutas i juni 2016.

Hur ser då arbetet ut i praktiken, när det gäller romsk inkludering? Vi ställer oss denna fråga, då det idag saknas någon offentlig utredning gällande Projektet Brobyggare, och ser därför ett angeläget tillfälle att undersöka detta. Orsaken till att vi intresserade oss för romers marginalisering grundar sig i att romer är en grupp som vi uppfattar att det bland många i samhället finns en negativ bild av, och som sällan själva kommer till tals om sin situation i samhället. Dessutom upplever vi att den bild som finns i samhället av romer utgörs av fördomar och vi vill därför sätta brobyggarnas upplevelser och erfarenheter i fokus, för att förmedla ett mer verklighetsförankrat perspektiv.

1.1 Syfte och frågeställningar

Genom brobyggarnas erfarenheter vill vi få en bild av hur mötet mellan romska klienter och socialsekreterare kan se ut.

Vilka hinder i kontakterna finns, och vilka är möjligheterna till förbättring? Vi vill också se vad dessa kan bero på, samt vilka bakomliggande faktorer hos parterna som kan vara orsaken till detta.

Frågeställningar

- Vilka ageranden upplever brobyggarna, att socialsekreterare respektive romska klienter har, som försvårar kontakten/relationen, och vad kan ligga bakom dessa ageranden?
- Hur upplever brobyggarna, att parterna förhåller sig till de eventuella svårigheterna i mötet professionell-klient?

1.2 Begreppsanvändning

Socialsekreterare: Vi använder genomgripande begreppet socialsekreterare för de professionella inom socialtjänsten, vilka brobyggarna kommer i kontakt med. Detta begrepp har även använts under våra intervjuer.

Brobyggare: Även om våra respondenter formellt har andra titlar, har vi under intervjuerna och i texten valt att använda brobyggare som ett samlingsnamn för deras roller.

Klient: De privatpersoner som brobyggarna har för avsikt att hjälpa i deras kontakt med socialtjänsten.

Romer: Även om det finns olika romska grupper i Sverige, som skiljer sig åt, har vi valt att använda romer som ett samlingsnamn för dessa personer.

1.3 Begränsning

Denna studie är avgränsad till intervjuer med brobyggare, som parallellt med sitt arbete går på en romsk brobyggartutbildning på Södertörns högskola med inriktning mot socialtjänst och hälso- och sjukvård. Denna utbildning genomförs på uppdrag av Socialstyrelsen (Södertörns högskolas hemsida, 4 december 2015), pågår under fyra terminer och avslutas vårterminen 2016 (Arne Ek, 2015) och med denna avgränsning har vi valt att inte kontakta tidigare studenter från andra brobyggartutbildningar, andra skolor eller myndigheter, eller att söka upp samtliga 30-talet brobyggare som finns i Sverige idag (Ku 2015/854/DISK). Vårt empiriska material är på detta sätt begränsat.

1.4 Disposition

Under följande avsnitt presenteras historik och kunskapsläge inom temat romer, följt av bakgrund kring temat majoritetssamhället - socialtjänst. Dessa teman presenteras separat för att göra innehållet tydligare, även om dessa teman också är relaterade till varandra. Därefter presenteras ett metodavsnitt som förklarar hur vi har gått tillväga, följt av de teoretiska

utgångspunkter vi valt att använda oss av i vår analys. Studiens resultat och analys är även dessa uppdelade i teman:

- Romer
- Majoritetssamhället - socialtjänst
- Projektet Brobyggare

Arbetet avslutas med en presentation av slutsatser/diskussion, samt en bifogad intervjuguide.

2. Tema romer

Denna del beskriver först romernas historia efter den stora utvandringen. Vi har valt att ge detta ämne ett stort utrymme för att ge läsaren en bättre förståelse av bakgrunden inför den vidare läsningen. Därefter redovisas hur det allmänna kunskapsläget om romerna ser ut, där både svensk och internationell kunskap tas upp.

2.1 Bakgrund romer

Romerna kom ursprungligen från Indien, där de första stora utvandringarna skedde under 700-talet, 900-talet samt under 1000-talet (Blomerus, 2015). Orsaken till att romerna utvandrade är fortfarande oklar, dock tror man att detta berodde på svält, krig, regimskifte eller dylikt (Åkerfeldt, 2012, s. 13). De första romerna som kom till Europa kom hit på 1300-talet och då till ön Kreta, där denna folkgrupp kom att kallas ”atsinganos/athsinganos/atsinganoi” (Nordström & Myrman 1991, s. 3; Rodell Olgaç, 2006, s. 22; Åkerfeldt, 2012, s. 15). Vad detta begrepp betyder beskrivs lite olika då Nordström & Myrman (1991, s. 3) förklarar begreppet med ”rör mig inte”, som något man använder för att skydda sig mot ”orenhet” i kontakten med andra människor, med en annan tro. Kanske parallellt till de indiska kasterna som kallas ”de oberörbara”. Rodell Olgaç, (2006, s. 22) använder ordet ”oberörbar” medan Åkerfeldt (2012, s. 15) hävdar att begreppet betyder främling, den svarta främlingen, och att ordet har fått lite olika namn i olika länder, under tiden då romerna vandrade vidare genom Europa, t.ex. ”gitanos”, ”zigeuner”, ”zigenare”, ”gipsy”, ”tzigan” m.m. Romerna kallar sig själva för romer.

Vetenskapen om att romerna kom till just ön Kreta år 1322, beror på att detta finns nedskrivet av en munk vid namn Simon Simeonis, då han skrev att det fanns en folkgrupp som såg annorlunda ut, var mörka, bodde i svarta tält och utövade magi. Med det sistnämnda menade han att romer spådde i händerna, och att de här människorna kunde "hela" folk. Under denna tidsepok var Europa kristet och det var den ortodox-katolska kyrkan som härskade, vilket innebar att det endast fanns en gud enligt denna tro, och det var bara gud som kunde hela. Detta fick munken att påstå att romerna var i pakt med djävulen, och att de antingen var häxor eller helade andra i den onda maktens namn. Det verkade som att romerna hade med sig kunskap från Indien, om hur man kunde bota med hjälp av växter och örter, något man inte var medveten om här. På grund av förföljelsen efter att romerna stämplades vara i pakt med djävulen, började romerna vandra uppåt i Europa, bl.a. till Rumänien. När romerna kom fram till Rumänien i slutet av 1300-talet, togs de till fånga och användes som slavar, vilket pågick i ca 500 år och inte upplöstes förrän år 1864, då Rumänien släppte slavarerna fria (staten gick då in och betalade bönderna för frisläppningen). (Blomerus, 2015)

När det gäller den svenska historien kom romerna år 1512 till Sverige (Rodell Olgaç, 2006, s. 26; Blomerus, 2015), vilket då handlade om ett 30-tal familjer. Dessa familjer levde ett relativt bra liv jämfört med andra svenskar och var inkluderade i samhället, men detta varade endast under en tioårsperiod. Då det kom ett uttalande från den tyske munken Martin Luther (runt år 1520) gällande romer. Det var en uppmaning om att den präst som var mån om sitt levebröd, inte skulle tillåta romerna att gifta sig, döpas eller begravas i kyrkan, eftersom kyrkans mark var helig (Blomerus, 2015). Detta resulterade i att de 30-tal romska familjer som levde ett relativt bra liv i Sverige, snabbt blev exkluderade av samhället och stämplades som avvikare.

Vidare under mitten av 1500-talet fram till 1900-talet beskrivs att högt uppsatta personer i Sverige, såväl kungar (t.ex. Gustav Vasa, Johan III), som biskopar (t.ex. Laurentius Petri) och präster hade en gemensam agenda, och detta var att man ville göra sig av med eller försvåra för romerna på flera olika sätt. Romerna straffades med fängelse, dödsstraff/hängning, tvångsarbete, krigstjänst eller dylikt. (Nordström & Myrman 1991, s. 23-24; Åkerfeldt, 2012, s. 213-215)

Exempelvis fanns det en lag som skrevs år 1637 genom drottning Kristinas förmyndarregering (då hon själv var ca 10 år gammal), vilken innebar att den som träffade på en romsk man fick hänga honom utan följd, men också att personen hade laglig rätt att fördriva romska kvinnor och barn ut ur Sverige, om dessa påträffades (Blomerus, 2015). Ett

annat exempel på detta synsätt var den lag som förbjöd romer att resa in till Sverige från år 1914 och ca 40 år framåt (Jansson & Schmid, 2005, s. 26; Westin et al., 2012, s. 248; Åkerfeldt, 2012, s. 300), och innebar även att romer som vistades i landet kunde utvisas (Jansson & Schmid, 2005, s. 69). Utöver detta fanns andra diskriminerande lagar som existerade i Sverige då, exempelvis lösdriverilagen och utlänningslagen. De här lagarna innebar att romer betraktades som lösdrivare och därmed saknade ”laga försvar”, då romer inte var folkbokförda i socknen eller kyrkan och saknade en fast anställning/fast inkomst, och utifrån dessa grunder kunde man ostraffat ta livet av en ”lösdrivare” (Åkerfeldt, 2012, s. 226; Åkerfeldt, 2013, s. 9).

Under den första delen av 1900-talet upprättades det rasbiologiska institutet i Uppsala år 1922, vars syfte var att klassificera ”raser”, vilket bl.a. gick ut på att mäta skallar, pannors lutning, käkens struktur o.s.v. Institutet drevs av professorn och läkaren Herman Lundborg, som placerade romerna längst ned på skalan medan den ”rena nordiska rasen” placerades högst upp (Åkerfeldt, 2012, s. 251-252). Både i Sverige och i Tyskland ansåg man att romerna var en ”ras” (med dåtidens beteckning) som var särskilt skadlig, och som man därmed var tvungen att försvara sig emot. Huruvida en person tillhörde en lägre klass människor eller inte avgjordes av läkare som arbetade på institutet, vilka ansåg att romer var av ”blandat blod”. Det ansågs farligt för de renblodiga svenskarna och utgjorde ett tillräckligt skäl för utrotning (Jansson & Schmid, 2005, s. 24, 26). Det blandade blodet innebar en rangordning av romerna om de bestod av ”halv-, kvarts- eller åttondelszigenare”, och på så vis tillskrevs romerna ett visst ”rasvärde”. I och med denna syn och resonemang fick samhället laglig rätt för olika myndigheter att vidta de åtgärder som ansågs relevanta för denna minoritet. Samtidigt förstärkte media denna bild, då det i pressen förekom reportage om ”Tattarplågan”, ”Zigenarplågan” (Jansson & Schmid, 2005, s. 70). Men också genom böcker som publicerade avbildningar av romer som lösdrivare och tjuvar, på så vis att man markerade en åtskillnad mellan vilka som ansågs ha rätten att leva eller inte (Jansson & Schmid, 2005, s. 24).

Ovanstående historik ledde till åtskilliga svårigheter för romerna under 1900-talets början och framåt. Exempel på detta var bland annat att man nekade flertalet romer folkbokföring. Det ledde i sin tur till att personerna inte fick ta del av barnbidrag eller folkpension och även svårigheter att ingå äktenskap, då folkbokföringsintyg saknades (Ds 2014:8, s. 183-184). Dessutom bidrog detta till att mödrahjälp uteblev samt att dessa personer inte fick ta del av den allmänna sjukförsäkringen (Westin et al., 2014, s. 143). Utöver detta fanns

myndighetsbestämmelser i kommunerna med begränsningar som bara gav ”tre veckors uppehållstillstånd” till romer. Det innebar att kommunerna därefter kunde avhysa romerna att bege sig till en annan kommun (Jansson & Schmid, 2005, s. 26). Vidare blev romer utsatta för tvångssterilisering (Ds 2014:8, s. 109) och många romska barn omhändertogs (Ds 2014:8, s. 99). Dessutom saknade romer rösträtt (Jansson & Schmid, 2005, s. 68) fram till år 1945 (Ds 2014:8, s. 121).

År 1954 upprättas det s.k. z-registret, där en inventering av antalet romer skulle göras, detta på uppdrag av ”Zigenarutredningen”, som gick ut på att undersöka romerna mer grundligt. Denna ”Zigenarutredning” tillkom till stor del av incitament från Socialstyrelsen (Westin et al., 2014, s. 211-212), där insamling av personuppgifter verkställdes genom razzior. Aktionerna var under myndighetstvång, vilket innebar att det var mer eller mindre omöjligt för romer att vägra delta i dessa förhör. Registren fylldes med personuppgifter som civilstånd, yrke, vistelseort m.m. för att få en bild av den romska gruppens ”sammansättning, levnadsförhållanden, läs- och skrivkunnighet” m.m., där varje familj fick ett ”z-nummer” och varje individ ett ”z-nummer”, vilket var samma metod som användes i registreringen av romer i Tyskland under 20- och 30-talet (Jansson & Schmid, 2005, s. 67, 70-71).

Omkring 1960-talet beslutades att insatser skulle göras för att assimilera gruppen ”svenska romer” (kalderash) i det svenska samhället. Då var barnens skolgång, fasta bosättningar m.m., i fokus. Vidare under 1970-talet började romer att organisera sig allt mer mot diskriminering och man krävde en förändring. Detta resulterade i att en diskussionsgrupp tillsattes, bestående av myndigheter och romska representanter, där samordningsansvaret lades på Statens invandrarverk. Olika insatser genomfördes med fokus på familjepedagogik samt litteratur på hemspråk m.m. Detta gav dock inte något tydligt genomslag och under mitten av 1980-talet lades flera projekt ned, och de införda insatserna avstannade. (DO, 2003, s. 8-9)

År 1996 togs en rapport fram av Statens Invandrarverk och Nordiska Zigenarrådet. Den innehöll en ny beskrivning av romers situation i Sverige, vilket ledde till bildandet av en arbetsgrupp som bestod av representanter från olika myndigheter samt romska representanter, med en tydlig inkludering av romerna som mål. Efter detta följde ytterligare en rapport år 1997, ”Romer i Sverige - tillsammans i förändring” (DO 2003, s. 9). Rapporten handlade om att främja romers situation, vilket var en komplettering av den tidigare

situationsbeskrivningen av romer i Sverige år 1996. Det här anses vara en viktig vändpunkt, då romerna inkluderades och blev delaktiga i det arbete som rörde romerna själva.

År 1999 blev romer erkända som en av de fem nationella minoriteterna i Sverige (Rodell Olgaç, 2006, s. 13; Åkerfeldt, 2012, s. 316), vilket resulterade i bildandet av ett råd för romska frågor, som ett rådgivande organ för regeringen år 2002. (DO 2003, s. 9; Åkerfeldt, 2012, s. 316)

Enligt Rodell Olgaç, (2006, s. 30) och Åkerfeldt (2012, s. 207), delas romerna vanligtvis upp i fem huvudgrupper i Sverige, vilka är: svenska romer, finska romer, resande romer, utomnordiska romer samt nyanlända romer.

Dessa fem huvudgrupper talar språket romani chib (även om olika dialekter förekommer, se nedan) och har kommit till Sverige under olika århundraden, vilket förklaras nedan:

- Svenska romer talar oftast kalderash, och kom till Sverige via Ryssland från Rumänien mellan år 1800 och år 1850.
- Finska romer talar oftast kaale/kale/kalé och kom till Sverige runt 1600-talet och 1700-talet samt under arbetskraftsinvandringen under 1960-talet.
- Resande romer talar oftast svensk romani, och kom till Sverige runt 1500-talet och anses tillhöra de första romerna som kom till Sverige.
- Utomnordiska romer talar oftast lovari, och kom till Sverige i slutet av 1950-talet från hela Europa.
- Nyanlända romer vilka oftast talar arli/gurbeti, kom till Sverige under 1990-talet från Balkan. (Romernas historias hemsida, 15 december 2015)

2.2 Kunskapsläget om romer

I denna del presenteras hur kunskapsläget ser ut gällande romer. Dock har kunskap om aktuella förhållanden varit svår att finna, då det i dagsläget finns en uppenbar begränsning av forskningen om romers aktuella situation, vilket även framgår i vårt valda kunskapsunderlag. Därför har vi också sökt kunskap om romer i andra länder, dels för att bredda vår förståelse för hur den romska situationen ser ut, dels för att kunna sätta vår egen och tidigare svensk forskning i relation till en internationell kontext.

Den första forskningsrapporten belyser hur lite forskning det finns om romer och den andra rapporten från DO (Diskrimineringsombudsmannen) tar upp hur romer utsätts för

diskriminering inom en rad olika områden. När det gäller det presenterade internationella kunskapsläget, består dessa av dels en kartläggning av den romska situationen i de nordiska och baltiska länderna i fråga om sociala rättigheter, dels av en samling vetenskapliga artiklar som berör romers sociala situation i några andra europeiska länder.

2.2.1 En inventering av forskningen om romer i Sverige

År 2008 fick Laura Palosuo (Uppsala universitet, centrum för multietnisk forskning), ett uppdrag från delegationen för romska frågor att sammanställa och redovisa den kunskap som finns om romer i Sverige idag, vilken är bristfällig på flertal områden enligt rapporten (2008, s. 1). Dock finns kunskaper om förhållandet mellan den svenska staten och den romska minoriteten rent historiskt, men det saknas studier om hur det ser ut idag för romer, i relation till majoritetssamhället (ibid., s. 12). Den forskning som har gjorts fram till idag har utförts av statliga myndigheter, av icke-romer, är inaktuella idag och tenderar att vara problemfokuserad, vilket befäster den ofördelaktiga bilden av den romska minoriteten. Därmed anser Palosuo att ny forskning som inkluderar ett romskt perspektiv är av största vikt, och föreslår olika områden som kultur, språk, identitet, familj m.m. Exempel på nya forskningsområden är: Hur definieras antiziganism? Finns det skillnader/likheter i organiseringen mellan olika minoriteter? Vad betyder musiken, litteraturen, den muntliga traditionen i den romska kulturen? Hur bevaras språket bland romers olika ursprung? Hur definieras begreppet rom inom gruppen och hur ser könsrollerna ut? O.s.v. (ibid., s. 26, 28-31). Vidare betonar Palosuo (2008, s. 31) att det romska perspektivet måste lyftas fram och att romernas upplevelser måste dokumenteras samt att de olika gruppernas likheter och skillnader bör undersökas, men även att internationella jämförelser bör göras. Dock funderar Palosuo på huruvida romer vill berätta och för vem i sådant fall, då detta förutsätter ett förtroende, vilket endast kan komma till stånd genom en upplevd ömsesidig respekt. Palosuo (2008, s. 32) skriver att även om det finns ett flertal rapporter från olika myndigheter och statliga utredningar, behövs det mer självständig vetenskaplig forskning. Utöver detta behövs en uppföljning och utvärdering av samtliga uppdrag och rapporter som olika myndigheter har tilldelats/åtagits sedan romerna blev erkända som en nationell minoritet. Vidare bör romerna ha inflytande över frågorna, och därmed bestämma villkoren för forskningen (i likhet med samerna), d.v.s. att vara med att sätta ramarna och styra målsättningen under forskningsprocessen. Palosuo (2008, s. 52) förklarar att romers misstänksamhet mot

majoritetssamhället är ett tecken på att romers egna villkor sällan blir belysta eller tas hänsyn till. Utöver detta efterlyser Palosuo (2008, s. 53) att skolor och utbildningssystem ger stöd till romer att nå högre nivåer inom högskolor och universitet, då ett nätverk på akademisk nivå skulle leda till en mer jämlik dialog mellan myndigheter och romer.

2.2.2 Diskriminering av romer i Sverige (DO 2003)

Denna rapport handlar om diskriminering av romer inom olika områden, där tillgången till bostäder, utbildning, arbete m.m. lyfts fram. Olika fall tas upp och beskrivs där romer utestängs, och därmed exkluderas av majoritetssamhället.

När det gäller bostadsmarknaden finns tydliga svårigheter för romer att få tillgång till en bostad. Detta gäller oavsett om romer vill köpa eller hyra en bostad då personerna blir nekade till detta p.g.a. sin etniska tillhörighet (DO 2003, s. 16-17). Vidare framkommer att romer tenderar att bli hänvisade till specifika områden som redan är socialt utsatta och segregerade, vilket blir en begränsning av personens eget val av område. Då bostadsbolagen idag har större möjligheter att välja sina hyresgäster, p.g.a. den rådande bostadsbristen, kan dessa även ställa större krav på hyresgästerna (ibid., s. 17). Dessa krav kan bl.a. innebära att hyresvärderna kräver en fast inkomst, som i vissa fall ska vara tre gånger hyran och där försörjningsstöd inte godtas som inkomst, samt att hyresgästen inte ska ha några betalningsanmärkningar. När det gäller diskrimineringen av romers möjligheter att finna en bostad, har detta varit svårt att bevisa, då bostadsbolagen oftast hänvisar till deras bostads- och uthyrningspolicys, vilket innebär att kraven gäller alla sökanden (ibid.). Ett exempel på diskriminering mot romer är ett ärende som gäller en romsk familj, då familjen ville byta bostad. Familjen blev nekad av bostadsbolaget ”då man inte vill ha fler zigenare i det område där lägenheten är belägen” (Gävle, DO Ärende 768-2001) (ibid., s. 18). Även om det är svårt att bevisa att diskriminering har förekommit när det gäller ett enskilt ärende, är det viktigt att en anmälan görs, då antalet anmälningar riktat mot ett och samma bostadsbolag i vissa fall kan leda till s.k. överläggningar (förhandlingar). Efter att den nya lagen mot diskriminering (SFS 2003:307) trädde i kraft, har DO numera möjlighet att driva ett ärende till domstol, vilket bl.a. skedde i ett fall då en hyresvärd nekat en romsk man med skrivet kontrakt att flytta in i sin lägenhet, efter att hans etniska tillhörighet kommit fram (Köping, DO Ärende 1117-2003) (ibid., s. 18-19). Förutom bostadsbolagens diskriminering visar rapporten att denna även kan utövas av

grannar, där romer blir utsatta för förolämpningar och fördomar. Ett exempel på detta, gäller ett brev som inkommit till socialförvaltningen, där grannar har ansett att en ”zigenarfamilj på fyra personer” är en olägenhet för dem, då värdet på deras bostadrätter/villor sjunker om romer flyttar dit (Helsingborg, DO Ärende 782-1999) (ibid., s. 17).

När det gäller arbetsmarknad och utbildning visar rapporten att uteslutning även sker på dessa områden. Olika orsaker lyfts fram, bl.a. anses romer sakna adekvat utbildning för ett specifikt arbete, och när det gäller utbildningsområdet är det framför allt att barns skolfrånvaro anses bero på kulturella omständigheter. Dock visar rapporten att det finns ett särskilt samband mellan dessa två behovsområden - arbete och utbildning, då flertalet traditionella yrken som tidigare utövats av romer har försvunnit. Detta beror på förändringar i samhället, till exempel att det idag krävs utbildning för att få ett arbete. (DO 2003, s. 21-24)

Även om romer blev erkända som en nationell minoritet och romani chib som ett nationellt minoritetsspråk, har detta inte lett till att romer och romsk kultur har blivit en självklar del i det svenska utbildningsväsendet, trots statens tydliga mål. Myndigheten för skolutveckling (f.d. Skolverket) visar att det finns ett tydligt samband mellan huruvida unga romer fullföljer sina studier och i vilken grad det finns romsk kompetent personal som är tillgänglig. Vidare framkommer att ECRI (Europarådets kommission mot rasism och liknande intolerans) anser att den svenska skolan år 2002, fortfarande marginaliserar romska barn. Det gäller brister i tillgången på hemspråksundervisning, kompetenta lärare med relevanta språkkunskaper samt utbildningsmaterial på romska varieteter, men även brist på material om romsk kultur och språk, tillgänglig för hela befolkningen. (DO 2003, s. 21-24)

När det gäller romers kontakt med statliga och kommunala myndigheter som socialtjänst, polis och sjukvård finns en synbar ojämlikhet mellan dessa två parter. Då socialsekreterare, poliser, sjukvårdspersonal m.m. representerar majoritetssamhället, vilka har makt att besluta över den romska minoriteten i samhället är förtroendet för myndigheter lågt p.g.a. den diskriminering som har varit under århundraden. Anmälningarna visar att det finns en upplevd föreställning och kategorisering av romer som grupp, där bemötandet görs utifrån etnisk tillhörighet och inte utifrån ett bemötande som enskilda individer (DO, 2003, s. 26).

Rapporten tar upp flera fall där diskriminering förekommit inom olika myndigheter. När det gäller socialtjänsten genomförde man en studie gällande rasism och diskriminering. Studien visar att hälften av socialsekreterarna är medvetna om att de har fördomar, bl.a. då en

socialsekreterare berättar att hen vet hur hen tänker då hen får vetskap om att det är en familj som är zigenare (Müntzing, 1998). Gällande polisen har t.ex. anmälan om tjänstefel, hets mot folkgrupp, förolämpning och misshandel gjorts, men förundersökningen är nedlagd (Uppsala, DO Ärende 956-2003) (DO, 2003, s. 28). Ett exempel från sjukvården gäller en kvinna som blir betecknad som zigenerska i journalanteckningen (Karolinska sjukhuset, DO Ärende 1711-2003) m.fl.. (DO, 2003, s. 26)

2.2.3 Romers sociala & politiska situation i de nordiska och baltiska staterna

Päivi Hernesniemi & Lauri Hannikainen (2000) konstaterar att de romska befolkningarna i de nordiska och baltiska länderna befinner sig i en social position som är långt ifrån jämställd med de respektive majoritetsbefolkningarnas. Bland annat är diskriminering av romer inom arbets- och bostadsmarknaden ett generellt problem i samtliga berörda länder (ibid., s. 90). Vidare menar Hernesniemi & Hannikainen (2000, s. 91) att det är gemensamt för de nordiska och baltiska länderna att det finns brister inom utbildningsväsendet som drabbar romer hårdare än andra grupper, främst i form av otillräckliga utbildningsmaterial på det romska språket, samt en oförmåga att involvera och engagera romska föräldrar i deras barns utbildning (ibid.). I de flesta av de berörda länderna finns dessutom en oförmåga att involvera romer i politiskt beslutsfattande som rör dem själva. Författarna efterlyser därför en större uppmärksamhet på och ett större inflytande för de romska minoriteterna (Hernesniemi & Hannikainen, 2000, s. 90-91).

Inom området romsk delaktighet lyfts Finland fram som ett föredöme genom det nationella råd där lika delar representanter för den romska befolkningen respektive staten tillsammans diskuterar och söker lösningar på problem som drabbar landets romer. Liknande konsultativa råd finns i Finland även på den regionala nivån, vilket författarna menar är en nödvändighet för att lösa de problematiska situationer som romer befinner sig i. Denna typ av råd saknas i andra länder i regionen, där främst Danmark, Norge, Estland och Litauen saknar ett arbete för att inkludera romer i det politiska beslutsfattandet, och uppmärksamheten om den romska situationen är väldigt svag på politisk nivå. Vidare nämns den svenska

Diskrimineringsombudsmannen (DO) som en positiv satsning och myndighetsorgan med liknande befogenheter efterlyses i de andra berörda länderna. DO:s främsta positiva

möjligheter är att kunna ta enskilda fall av diskriminering till domstol samt att kunna bötfälla arbetsgivare som inte arbetar på ett inkluderande sätt mot etniska minoriteter. I både Sverige, Finland och Lettland finns dessutom romska intresseorganisationer som aktivt arbetar för att stärka den romska befolkningens livsvillkor i respektive land. (Hernesniemi & Hannikainen, 2000, s. 4, 90-93)

Sammantaget lyfts Sverige och Finland, följda av Lettland, fram som de länder i den nordiska och baltiska regionen som lyckats bäst med att förbättra situationen för sina respektive romska befolkningar, även om den ännu inte är tillfredställande. Dessa länder är också de (inom den nordiska och baltiska regionen) som har de största romska befolkningsgrupperna, medan de länder med mindre andel romer är sämre på att uppmärksamma den romska gruppens behov. Trots de relativt lyckade aspekterna av Sveriges och Finlands respektive integrationsarbete har dock kritik riktats mot dessa båda länder för deras brister i arbetet. FN:s kommitté för avskaffande av rasdiskriminering (CERD) menade år 2000 att både Sverige och Finland bör förbättra sitt arbete för att garantera romers rättigheter. Kommittén uttryckte också en oro över att diskriminering mot romer förekommer inom båda länderna på främst bostads- och arbetsmarknaden samt inom utbildningsväsendet. (Hernesniemi & Hannikainen, 2000, s. 92)

Inom de baltiska staterna anser författarna att FN:s konvention om de mänskliga rättigheterna inte uppnått det inflytande som man kan kräva och att ett hårdare arbete av de berörda regeringarna därför krävs för att stärka konventionens skyddande verkan för de romska befolkningarna. Dessutom uttrycks en oro över hatbrott (ethnic violence) riktat mot romer, vilket idag inte sker i någon större omfattning, men riskerar att öka i och med att högerextrema rörelser nu växer sig starka i ett flertal av de nordiska och baltiska länderna. (Hernesniemi & Hannikainen, 2000, s. 90)

Då denna studie är från år 2000, är vi medvetna om att det idag förs debatter om EU-migranternas situation i Sverige och även den svenska polisens register över romer. I denna uppsats har vi valt att inte behandla dessa, även om detta hade varit intressant har vi varit tvungna att avgränsa oss p.g.a. begränsningar rörande tid och studiens omfattning.

2.2.4 Romers sociala situation & politiska mobilisering i Central- och Östeuropa

Romerna utgör idag den mest förtryckta och fattiga minoriteten i Europa och situationen är särskilt svår i Central- och Östeuropa (Brearley, 2001, s. 588). Detta visar sig bl.a. genom den romska gruppens klart högre andel av hemlösa och lägre medellivslängd än majoritetsbefolkningarnas i dessa länder, samt en ökad våg av hatbrott och rena lynchningar av romer sedan 1990-talet (ibid., s. 588-589, 592). En förklaring till det senare är att den ekonomiska situationen efter Berlinmurens fall lett till försämrade levnadsvillkor även för majoritetsbefolkningarna, vilket i många fall lett till att dessa utsett romerna till syndabockar (ibid., s. 592). Den uppkomna instabila politiska situationen i det post-kommunistiska Central- och Östeuropa har dessutom gett utrymme för nationalistiska och högerextrema grupperingar som tillsammans med media sprider en negativ och överdriven bild av romer, vilka ofta beskrivs som parasiter och genetiskt kriminella (Brearley, 2001, s. 594, 596).

Även under efterkrigstidens kommuniststyre i dessa länder fanns visserligen en utbredd antiziganism bland befolkningarna, men fysiska uttryck för den undertrycktes genom en stark polis och en auktoritär stat som uppehöll ordning (ibid., s. 591). De kommunistiska regimerna kunde dessutom garantera sina invånare en miniminivå av arbete, sjukvård och utbildning som fördelades relativt jämnt bland de olika befolkningsgrupperna, vilket gjorde romerna mer jämställda andra grupper än vad de är idag (Kende, 2000, s. 190; Brearley, 2001, s. 591). Samtidigt förekom ett statligt förtryck av romer genom exempelvis tvångssteriliseringar, omhändertagande av romska barn samt tvångskommenderingar av romer till sämre bostäder (ibid.).

Efter Sovjetunionens upplösning öppnades möjligheten för minoritetsgrupper som den romska att organisera sig politiskt och göra sina röster hörda (Kende, 2000, s. 195; Barany, 2002, s. 308). I såväl Ungern som i Tjeckien och Slovakien har romska organisationer börjat arbeta för att uppmärksamma de problem som de romska grupperna upplever (Kende, 2000, s. 195; Vermeersch, 2003, s. 882). Dock finns framförallt två hinder för ett starkare romskt politiskt inflytande; dels en oförmåga att ena de olika romska grupperna för ett gemensamt syfte, dels en ovilja från de olika staterna att på allvar erkänna romer deras politiska rättigheter och att tillmötesgå deras krav (Kende, 2000, s. 195; Barany, 2002, s. 309; Vermeersch, 2003, s. 880). P.g.a. de olika romska gruppernas skillnad vad gäller språk, religion och livsstil har inte en enande identitet att mobiliseras kring kunnat skapas (Barany, 2002, s. 312). Till följd av detta

har många romska intresseorganisationer och partier splittrats i mindre, konkurrerande grupper, vilket lett till att statliga företrädare inte velat engagera sig och möta en romsk rörelse som de uppfattar som splittrad (ibid., s. 315, 319). Den stigmatiserande bild av romer som har starkt fäste bland ledande politiker innebär också att ”den romska identiteten” likställs med ”de romska problemen” (Kende, 2000, s. 194; Vermeersch, 2003, s. 896). Det är en sådan syn som gjort att en assimilering av romer förordats framför en integration av romer i exempelvis Tjeckien och Slovakien under 1990-talet (Vermeersch, 2003, s. 893). Med andra ord har man i dessa stater inte velat se den romska kulturen samexistera med majoritetsbefolkningens kultur, utan förväntat sig att romer ska ge upp sin kulturella identitet (ibid.).

Anti-diskrimineringslagar anpassade för att lätta romers utsatthet är något som under 1990-talet stiftats i bl.a. Ungern och Slovakien, men de har i praktiken visat sig otillräckliga (Kende, 2000, s. 190; Brearley, 2001, s. 588, 594). Dessutom finns inom många central- och östeuropeiska länder en utbredd korruption och en antiziganism inom polisen. Det sista exemplifierat genom ett stort antal misshandelsfall av romer på polisstationer samt i häkten, vilka spär på romers fruktan för myndigheter och ovilja att anmäla diskriminering och andra brott de utsätts för (Brearley, 2001, s. 593-594). De åtgärder som gjorts för att förbättra romers situation, integrationsprogram och anti-diskrimineringslagar, kan alltså överlag än så länge främst ses som teoretiska framsteg men inte praktiska (Kende, 2000, s. 195). I Tjeckien och Slovakien, menar Vermeersch (2003, s. 884, 892) att dessa typer av åtgärder och aktualiserandet av romska frågor främst tillkommit för att förbättra ländernas rykte internationellt och för att underlätta inträde i EU, medan den romska gruppen i praktiken fortsätter att stigmatiseras. Trots allt finns exempel på hur romska intresseorganisationer lyckats nå politiska resultat. Barany (2003, s. 317) pekar exempelvis på att romska skolor i Polen fått statligt stöd och att rumänska skolmaterial nu finns på romers modersmål, och menar att detta uppnåtts genom den enda möjliga vägen; att de respektive staterna tillmötesgått och stöttat romska intresseorganisationer. Ett sådant erkännande av etnisk mångfald och stöttande av den romska minoritetens politiska krav är något som i de Central- och Östeuropeiska staterna syns tydligast i Ungern och Makedonien, men annars överlag lyser med sin frånvaro. Likaså saknas en effektiv romsk mobilisering politiskt (ibid., s. 324).

3. Bakgrund majoritetssamhället - socialtjänst

Ända fram till 1900-talets början var det till kyrkan, familjen och socknen som människor i fattigdom vände sig för att få hjälp. Inom kyrkan betraktades den sociala omsorgen om andra som en naturlig del av den kristna tron och fattigvården bedrevs genom kyrkans välgörenhet. På sockenstämman, där pastorn var ordförande, bestämdes vilka som fick komma till fattigstugan och föräldralösa barn placerades efter stämmans beslut hos släktingar eller andra. För de som inte hade dessa möjligheter blev tiggeri det sista hoppet. I och med industrialiseringen förändrades dock samhällsstrukturen: befolkningen ökade, nykterhetsfrågan aktualiserades och den nyfödda arbetarrörelsen började ställa socialpolitiska krav. Dessutom gjorde den stora inflyttningen till städerna att människor inte längre kunde försörjas av församlingen eller familjen vid sjukdom eller arbetslöshet. Av den anledningen bildades år 1912 Kungliga Socialstyrelsen, en central myndighet med rollen som både expert- och tillsynsmyndighet för bl.a. socialtjänsten vilken då präglades av bl.a. fattig- och nykterhetsvården samt vården av de ”vanartade” barnen. (Socialstyrelsen, 2015a)

Från och med 1930-talet skedde dock en rad sociala reformer och en förändring av Sveriges socialpolitik som Håkan Johansson (2008, s. 46) menar kan sägas ha förändrat relationen mellan samhälle och individ. I det sociala medborgarskapet skulle nu vissa sociala rättigheter inkorporeras, vilka staten, inte individen eller dennes anhöriga, var ansvarig för (ibid., s. 52-53). Leif Holgersson (1996, s. 300) beskriver detta som ett skifte från en marginell socialpolitik präglad av ett ”vi-och-dem”-tänkande där individen sågs som ett objekt för samhällets repressiva åtgärder och tvingande anstaltsvård, till en politik präglad av andra värderingar. Under 1930-talet introducerades en institutionell, bredare socialpolitik som syftade till att genom generella reformer stimulera en omfördelning och till att genom förebyggande insatser höja befolkningens sociala status till en högre nivå (ibid., s. 140). Socialförsäkringssystemen byggdes ut vilket bl.a. innebar att barnfamiljer, sjuka, arbetslösa och äldre kunde garanteras en större trygghet och en högre levnadsstandard och begrepp som ”Folkhemmet” och ”Den Svenska modellen” ansågs stå för det moderna och solidariska välfärdssamhället (ibid., s. 301).

Samtidigt menar Johansson (2008, s. 55-56) att det i praktiken dock rådde vissa mer eller mindre outtalade normer för hur och vem dessa medborgare som staten skulle garantera social trygghet skulle vara. Alla inkluderades inte i samhällsgemenskapen och alla betraktades inte som goda, arbetande och moraliskt dugliga människor värda att satsa på (ibid.). Det

perspektiv som präglade ”Folkhemmet” och socialpolitiken under stora delar av 1900-talet innebar ett rättfärdigande av synen på exempelvis romer som en lägre stående ras. Av den anledningen genomfördes tvångssteriliseringar, registrering av romer, tvångsomhändertagande av romska barn m.m. (se rubriken ”Bakgrund romer”) (Åkerfeldt, 2012, s. 251-252; Ds 2014:8, s. 99, 109; Jansson & Schmid, 2005, s. 67, 70-71). Dessa åtgärder kunde ses som nödvändiga utifrån ett patriarkalt synsätt där ”folkuppfostran” innebar att vissa grupper som betraktades som avvikande, och som själva ansågs bära skulden för detta, behövde kontrolleras för samhällets bästa (Holgersson, 1996, s. 179-180, 213).

Reaktioner mot denna konservativa människosyn väcktes och började ta plats i samhällsdebatten först under 1960-talet, bland annat genom den vetenskapliga förändring som det då relativt nya forskningsfältet socialt arbete genomgick (Holgersson, 1996, s. 143). Professionen hade akademiserats och kunde därför utgöra en kunskapskälla för beslutande politiker och professionella socialarbetare kunde ställa krav på att ”det sunda förnuftet” inte längre skulle kunna anses som en duglig måttstock för sociala insatser (ibid., s. 144, 213). Med främst dessa påtryckningar och med krav på starkare rättssäkerhet och vetenskaplighet som bakgrund genomfördes under 1970-talet utredningar som skulle leda fram till en ny socialvårdslag där en helhetssyn på sociala problemyttringar och en humanare människosyn eftersträvades (ibid., s. 242-243). Dessutom krävdes att den nya socialvårdslagstiftningen inte särbehandlade lägre socioekonomiska grupper negativt, vilket bland annat den tidigare fattigvårdslagen ansågs göra (ibid., s. 244).

Resultatet av dessa förarbeten blev att de tre separata socialvårdslagar som berörde fattig-, alkoholist- respektive barnavård ersattes av Socialtjänstlagen (SoL), som togs i bruk år 1982, och reglerar socialtjänstens ansvar för insatser och service inom en rad sociala områden (Nationalencyklopedin, 2015; Holgersson, 1996, s. 290-291). Enligt nämnda lag har varje enskild kommun, genom dess Socialnämnd, ansvaret för att ”enskilda får det stöd och den hjälp som de behöver” och för att verksamheten dessutom skall främja människors ”ekonomiska och sociala trygghet, jämlikhet i levnadsvillkor samt aktiva deltagande i samhällslivet” (SFS 2001:453). De områden som omfattas är exempelvis ekonomiskt bistånd, där den som själv inte klarar av att försörja sig har rätt till bistånd i form av försörjningsstöd, samt Barn och unga där socialtjänstens mål enligt lagen bl.a. är att se till att ”barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden” samt att ”främja en allsidig personlighetsutveckling och en gynnsam fysisk och social utveckling hos barn och ungdom”

(SFS 2001:453). Andra sociala grupper som enligt SoL innefattas i Socialnämndens ansvar är äldre, människor med funktionshinder, missbrukare och brottsoffer (ibid.).

År 2013 bildades Inspektionen för vård och omsorg (IVO) vilken övertog tillsynsansvaret för socialtjänsten, och vars främsta uppgift är att granska socialtjänstens verksamhet, att denna är säker och bedrivs i enlighet med gällande lagar (Socialstyrelsen, 2015a). Efter tillkomsten av Inspektionen för vård och omsorg har Socialstyrelsens roll förändrats till att främst bestå av kunskapsstyrning (Socialstyrelsen, 2015a), vilket innebär att ta fram regler, föreskrifter och allmänna råd samt statistik och kunskap till personal och ansvariga inom bl.a. socialtjänsten (Socialstyrelsen, 2015b). Utifrån detta kan ett ärende hos socialtjänsten uppkomma på olika sätt. Ofta sker detta genom antingen en ansökan, en anmälan eller att nämnden själv uppmärksammar något som de anser kräver en utredning (Socialstyrelsen, 2015c, s. 16). Vissa fall kräver en förhandsbedömning innan en utredning kan inledas, medan andra (exempelvis en ansökan om bistånd enligt SoL) alltid resulterar i en utredning (ibid., s. 18). Vid en utredning skapar sig handläggaren av ärendet en bild av den individ som utredning rör, samt dennes situation (ibid.). Detta sker genom samtal med den berörda individen och, vid behov, personer i dess närhet samt genom uppgifter från andra myndigheter, vilka handläggaren har rätt att begära om de är till hjälp i utredningen (Socialstyrelsen, 2015c, s. 18). Med detta som grund görs sedan tillsammans med klienten en bedömning av dennes behov och måltillstånd samt vilka insatser eller aktiviteter som kan beviljas för att uppnå detta (ibid., s. 18, 21). Utifrån detta fattas ett beslut vilket kan innebära såväl ett beviljande av en rad olika insatser som att utredningen avslutas utan att några åtgärder vidtas (ibid.). Vad gäller de insatser och aktiviteter som kan beviljas en klient är beslutet i mångt och mycket upp till den enskilde handläggaren i och med Socialtjänstlagens utformning som s.k. ramlag (Börjesson, 2010, s. 36). Lagen ger inga detaljbeskrivningar av möjliga insatser utan sätter ett förtroende till handläggarens professionella erfarenheter och kunskaper om de insatser och metoder som kan tänkas beviljas (ibid., s. 27, 36). När den enskilde klienten underrättats om beslutet har denne sedan rätt att överklaga beslutet till den beslutande nämnden och, om denna inte ändrar sitt beslut, till Förvaltningsrätten (Socialstyrelsen, 2015c, s. 21).

4. Metodförutsättningar

I denna del presenteras, motiveras och kritiserats valet av metod, samt ges en redogörelse för hur intervjupersonerna har valts ut. Efter detta följer en beskrivning av hur intervjuerna utförts. Därefter introduceras analysmetoden, som följs av begreppet kvalitet och avslutningsvis ett avsnitt om etiska hänsynstaganden/överväganden.

4.1 Metodval

Vi har valt att göra en kvalitativ studie, då vi vill fånga upp brobyggarnas upplevelser (Bryman, 2011, s. 543), vilket är studiens syfte (Trost, 2010, s. 25). Några av fördelarna med en kvalitativ studie är att vi kan erbjuda öppna svar och finna eventuella mönster, men även att det finns utrymme till fördjupning, då följdfrågor kan ställas, samt med möjligheten att förtydliga/förklara om något uppfattats som oklart (Trost, 2010, s. 32). Därmed kan respondenternas subjektiva upplevelser få ta plats och ges utrymme (Ekholm & Fransson, 2007, s. 13).

Studien började med utgångspunkt i olika teorier, vilket ledde till utformningen av frågeställningar och syfte. Då empirin gett nya riktningar i analysarbetet kan studien betraktas både vara empiri- och teoridrivna.

4.2 Intervjupersonerna

När det gäller empirin, stötte vi på några brobyggare i samband med ett öppet seminarium som hölls på Södertörns högskola (september 2015), vilket blev startskottet för vår studie. Vid nästa träff (oktober 2015) fick vi möjlighet att presentera våra tankar kring syftet med studien för brobyggarna, vilket skedde i samband med en av deras lärarledda lektioner. Vid detta tillfälle tillfrågades samtliga åtta närvarande brobyggare om de var intresserade att medverka i denna studie, och endast en brobyggare avvaktade/valde att avstå. En brobyggare ansåg sig senare inte vara relevant för studiens syfte men har vid ett senare tillfälle gett information till en f.d. studiekamrat på den aktuella utbildningen och hen blev på så vis en av våra respondenter. En brobyggare var inte närvarande vid det aktuella tillfället. Vi resonerade om hur vi skulle kunna gå tillväga rent praktiskt gällande intervjuerna, då samtliga brobyggare

finns utspridda i hela landet - från norr till söder, kring tidsramen för intervjuerna, samt anonymiteten. Intervjuer har genomförts med de sex brobyggare som frivilligt valt att medverka, vilka därmed är förstahandskällor (Hjerm et al., 2014, s. 152), då det är deras upplevelser som vi har frågat om. Dock skulle detta även kunna anses som andrahandskällor, avseende relationen mellan socialsekreterare och dess romska klienter.

Vi kunde målinriktat välja dessa intervjupersoner utifrån relevansen för våra forskningsfrågor (Bryman, 2011a, s. 434). Intervjupersonernas kön, ålder, bostadsort m.m. har för vår studie inte varit intressant, då det är deras roll som brobyggare och deras bild av mötet mellan socialtjänsten och dess romska klienter som har varit vårt fokus, även om vi är medvetna om att dessa kriterier kan vara av betydelse i andra avseenden. I och med antalet respondenter, kan vårt underlag anses tillräckligt stort, för att variationer av upplevelser ska kunna yttra sig. Men även för att eventuella framträdande mönster ska kunna visa sig med rimlig avvägning, med tanke på studiens tidsaspekt (jfr Trost 2010, s. 143). Vi diskuterade även möjligheten att intervjua socialsekreterare och ett antal romska klienter för att kunna jämföra de två olika sidornas upplevelser, men ansåg att detta skulle innebära både praktiska och tidsmässiga svårigheter. Av den anledningen begränsar vi oss till brobyggarnas upplevelser och erfarenheter av de två parterna. Brobyggarna är själva romer och därför kan det tänkas att det finns en risk att deras upplevelser av romska klienters relation med socialtjänsten påverkas av detta. Vår upplevelse av brobyggarnas förhållningssätt är att trots detta har de en professionell objektivitet då de förhåller sig kritiskt mot båda parter.

4.3 Genomförandet av intervjuer

Utifrån studiens frågeställningar har semistrukturerade intervjuer använts, då intervjuerna har baserats på en intervjuguide (bilaga 1), vilken har haft fokus på tre centrala teman med allmänna underfrågor (jfr Bryman, 2011a, s. 206). Dessa tre teman berörde: romska klienter, socialtjänsten samt brobyggare.

Under intervjuerna har respondenterna getts utrymme att styra ordningen i de allmänna underfrågorna, då respondenterna själva har kommit in på dessa. Intervjuguiden har förändrats under tid, då någon fråga har tagits bort, andra har lagts till och vissa frågor har genomgått mindre ändringar och det är den senaste och mest använda versionen som bilägges.

Intervjuerna har spelats in med mobiltelefoner, vilket samtliga respondenter har godtagit.

Innan intervjuerna började informerade vi om att intervjun var helt anonym då vi använder avpersonifierade namn, att intervjun är helt frivillig och kan avbrytas när man vill. Man kan avstå från att svara, fråga eller be oss förtydliga om något var oklart. Vi gjorde en kort presentation om intervjuguidens upplägg, tidsåtgången (vilken uppskattades till ca 45 minuter) samt uppmanade respondenterna att ta upp andra områden/händelser som ansåg vara betydelsefulla eller viktiga att belysa. Denna information avslutades med att fråga om respondenten undrade över något, eller hade någon fråga att ställa innan vi började med den första frågan utifrån det första temat, romer (se bilaga 1) i intervjuguiden. Intervjuerna varade mellan 30 minuter - 60 minuter och avslutades med att vi frågade om det var något mer som respondenten ville tillägga eller vidareutveckla. Information gavs om möjligheten att höra av sig via telefon eller mejl om respondenten skulle komma på något i efterhand, vilket samtliga respondenter även erbjöd oss att göra.

Tre fysiska intervjuer har gjorts och tre telefonintervjuer, varav en som ett videosamtal via facebook-appen ”Messenger”. Målet var att genomföra samtliga intervjuer genom fysiska möten, men p.g.a. brobyggarnas olika bostadsorter var det inte möjligt. När det gäller de tre fysiska intervjuerna har vi medvetet valt att göra dessa enskilt, detta för att undvika det eventuella fysiska ”maktöverläge” som kan uppstå om vi är två intervjupersoner (jfr Trost, 2010, s. 67). Utöver detta har vi även valt att intervjua dessa personer utifrån en samköningsyn, vilket har varit ett sätt att försöka ge respondenterna så jämlika och öppna förutsättningar som möjligt, när det gäller vår närvaro under de fysiska intervjutillfällena. Med detta sagt anser inte Trost (2010, s. 66) att könstillhörigheten är det viktiga (utom i vissa särskilda fall som exempelvis handlar om kvinnor som har blivit våldsutsatta av män), utan hur pass duktig man är som intervjuare. Enligt Ekholm & Fransson (2007, s. 19-20) skall intervjuaren tänka på hur hen kommunicerar med kroppen och inte endast genom talet. Detta för att underlätta samspelet, men även för att försöka skapa ett mer avslappnat förhållningssätt. Med denna medvetenhet inför intervjuerna har vi försökt att tänka på våra olikheter i relation till våra respondenter rörande våra bakgrunder, vilket bl.a. har inneburit att vi försökt vara öppna och respektera våra respondenter.

När det gäller telefonintervjuerna har vi båda varit närvarande, då vi anser att det ”maktöverläge” som Trost (2010, s. 67) beskriver, inte är lika påtagligt under dessa förhållanden. På samma sätt har vårt kroppsspråk betydd mindre under telefonintervjuerna samtidigt som vår tolkning av respondentens berättelser kan tänkas lida något av att vi inte har ögonkontakt med denne (jfr Ekholm & Fransson, 2007, s. 20-21). Vid intervjutillfällena har vi inte erbjudit någonting, dock har vi bjudit på fikabröd och dricka under ett av brobyggarnas

lektionstillfällen, efter att samtliga intervjuer har genomförts. När det gäller de fysiska intervjuerna har respondenterna fått välja intervjuplats, dock har vi gett förslag till detta - arbetsplatsen, närliggande bibliotek, högskolan m.m. Två av de fysiska intervjuerna har genomförts i högskolans olika klassrum och den tredje fysiska intervjun har genomförts på respondentens arbetsplats i ett bokat mötesrum. Telefonintervjuerna har genomförts inom högskolans område, både i bibliotekets befintliga grupprum samt i skolbyggnadens olika grupprum. Vi har i stort sett kunnat intervjua samtliga respondenter störningsfritt, med undantag från ett tillfälle, vilket skedde under en telefonintervju med person 4 i ett grupprum i skolbyggnaden. Detta medförde ett avbrott i samtalet med respondenten, när vi inte kunde uppfatta vad respondenten sa, och var därför tvungna att be respondenten att upprepa vad hen sa. Då avbrottet endast pågick i några sekunder anser vi att detta inte kan ha påverkat datakvaliteten i någon större omfattning eller av märkbar betydelse.

Transkriberingen av intervjuerna har skett löpande mellan intervjutillfällena, och på så vis har analysen av data kunnat påbörjas. När det gäller de enskilda fysiska intervjuerna har vi valt att transkribera dessa själva, samt delat upp transkriberingen av telefonintervjuerna utifrån tidsåtgången på dessa intervjuer. Samtliga intervjuer har transkriberats ord för ord, detta för att bevara intervjuerna så autentiska som möjligt, och därmed har skriftspråk inte använts. Dock finns delade meningar gällande hur noggrant transkriberingarna bör/ska göras (Fejes & Thornberg, 2015, s. 243), där vi har valt att endast använda oss av vissa tecken som är vanligt förekommande när det gäller samtalsanalys, bl.a. genom att vi har angivit talares initialer samt skrivit ut när det har varit längre pauser (Bryman, 2011a, s. 469-470). Utöver detta har ett tillägg tillkommit via mejl, från person 2, vilket är tillagt i person 2:s dokument.

4.4 Analyismetod

Utifrån tre olika teman har vi sorterat upp intervjumaterialet. Genom denna uppdelning har materialet blivit mer lättöverskådligt. Därefter har vi skapat kategorier av uttalanden vilka har berört likvärdiga ämnen. Koderna har betecknat olika beteenden och uppfattningar som framkommit i intervjuerna. Därefter har understrykningar gjorts i det transkriberade materialet och symboler för olika kategorier har markerats, detta för att förtydliga var i materialet de

olika kategorierna förekommit. Under sammanställningen av resultatet har sedan vissa kategorier omformulerats och nya kategorier skapats (jfr Hjerm et al., 2014, s. 45-48).

4.5 Kvalitet

Då studien baseras på kvalitativa intervjuer, har vi valt att använda oss av begreppet kvalitet som ett alternativ till reliabilitet och validitet. Detta då vi anser att kvalitetsbegreppet är mer användbart vid kvalitativa studier, men även för att begreppet tar upp kriterier som är mer relevanta när det gäller kvalitativa studier.

I följande stycken förklaras och motiveras begreppet kvalitets olika delar, samt hur vi har applicerat dem i vårt tillvägagångssätt.

Ett sätt att värdera och bedöma kvalitativa studier är att använda sig av begreppen tillförlitlighet samt äkthet vilket är begrepp som Bryman (2011b, s. 353-357) hänvisar till författarna Lincoln, Yvonna S. Lincoln & Egon G Guba.

Begreppet tillförlitlighet innehåller fyra nyckelkriterier: *trovärdighet, överförbarhet, pålitlighet samt möjlighet att styrka och konfirmera*. Begreppet äkthet innehåller fem kriterier, vilka handlar om generella frågor att ställa sig, gällande konsekvenserna av studien. Vi avser att endast använda oss av ett av dessa nyckelkriterier - tillförlitlighet, då begreppet äkthet, kan anses som ”provokativt” och enligt Bryman inte har visat någon större effekt (Bryman, 2011 b, s. 353-357).

Då vår empiri är förenlig med våra teoretiska grundval, kan vi koppla vår empiri i resultat- och analysdelarna till kunskapsläget och teorier, vilket därmed kan ge en bedömning av studiens *trovärdighet*.

Överförbarhet handlar om att kunna fördjupa sig och uttrycka sig om en särskild företeelse, men samtidigt kunna bedöma hur pass applicerbara resultaten är i en annan kontext. Då studiens syfte handlar om relationen mellan socialtjänst och dess romska klienter, har en fördjupning av dessa erfarenheter från våra respondenter varit nödvändig, för att se hur dessa relationer ser ut. Därmed menar vi att vår presentation av resultaten ger läsaren möjlighet att bedöma hur pass överförbara dessa är till en annan kontext.

Pålitlighet handlar om hur pass utförligt man beskriver uppsatsprocessen, då man vid ett senare tillfälle ska kunna granska och genomföra studien igen. Utifrån detta kriterium har vi strävat efter att redogöra samt motivera samtliga delar av studien, på ett tydligt och

genomskinligt sätt.

Möjlighet att styrka och konfirmera beror på en medvetenhet om att personliga åsikter inte ska ha påverkat studien. Då vi har förankrat våra slutsatser i de angivna teorierna och försökt att undvika att våra förkunskaper om ämnet påverkat tillvägagångssättet och analysen. Genom detta anser vi att det ger en bra grund att styrka resultaten för läsaren.

4.6 Etiska hänsynstaganden/överväganden

Vid första tillfället informerade vi om anonymiteten då vi avser att använda avpersonifierade namn. Enligt Trost (2010, s. 127-128) bör man inte använda fingerade namn, då uppgifter under detta namn mycket väl kan stämma överens med någon annan, därmed har vi valt att avpersonifiera respondenterna. Dock framkom det under vår andra träff med brobyggarna (oktober 2015), att flertalet respondenter inte ansåg detta nödvändigt, med förklaringen att läsaren då får veta vem denne har att göra med, vilket ansågs positivt. (Samtidigt framkom ironiska kommentarer över vanan att vara registrerad, en ironisk inställning som ger en bild av hur vissa respondenter förhåller sig till den diskriminering de utsätts för).

Vidare har vi utgått från Brymans (2011a, s. 131-132) etiska principer, vilka innehåller fyra viktiga ståndpunkter – *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* samt *nyttjandekravet*.

När det gäller *informationskravet* innebar detta, att vi vid det andra mötet (oktober 2015) informerade om studiens avsikt, att denna studie gällde ett examensarbete vid den aktuella högskolan, syftet med studien, frivilligheten att delta samt anonymiteten. Vidare gavs samma information vid det första intervjutillfället med samtliga respondenter, där vi även informerade om att respondenten när som helst kunde avbryta, fråga eller avstå från att svara. Kontaktuppgifter gavs från aktuella respondenter vid detta informationstillfälle och samtliga respondenter har valt att delta i detta frivilligt, vilket har skett i enlighet med *samtyckeskravet*. När det gäller *konfidentialitetskravet* kommer samtliga inspelade intervjufiler raderas från våra mobiltelefoner, efter att studien har avslutats. Dessutom framkom det under en intervju med person 5, att hen inte ville att en viss del av intervjun skulle tas med. Detta har respekterats och inte transkriberats. Dokumenten har döpts om till person 1, person 2, person 3, person 4, person 5 och person 6. Endast vi som skrivit denna studie känner till vem som är vem, och har valt att benämna respondenterna med begreppet ”hen”, oavsett kön. Vi avser att

använda våra insamlade data, endast i detta syfte och till denna studie, i enlighet med det s.k. *nyttjandekravet*.

5. Teoretiska utgångspunkter

De teoretiska utgångspunkter vi valt som stöd i tolknigen av vår empiri består av delar av stämplingsteorin och postkolonial teori. Nedan följer en redogörelse för dessa teorier samt en del av den kritik som riktats mot dem. Avslutningsvis förklarar vi på vilket sätt vi applicerar teoriernas respektive aspekter och hur vi tolkat vårt empiriska material.

5.1 Stämplingsteori

Howard S. Beckers (2006) stämplingsteori behandlar hur avvikare och avvikande beteenden konstrueras genom sociala processer som utspelas mellan olika grupper och individer i samhället. Detta innebär att sammanhang runt individen anses som minst lika viktiga för att förstå varför och hur någon betraktas som avvikande som individen själv. Alla sociala grupperingar, som exempelvis ett samhälle, består av en rad olika socialt konstruerade regler och normer där vissa är uttalade medan andra inte är det. Exempel på den första typen i ett samhälle är lagar och förordningar, medan normer är sociala överenskommelser som rör allt från beteenden, klädstil, hur man pratar o.s.v.. (Becker, 2006)

Gemensamt för alla regler och normer är att det i samhället råder uppfattningar om vad som är acceptabelt respektive avvikande, samt förväntningar om att regler och normer efterlevs och att brott mot dem bemöts med någon typ av sanktion (Becker, 2006, s. 17). Därmed har makt en viktig roll genom den ojämställdhet som råder gällande tolkningsföreträde i samhället (ibid., s. 20). Detta innebär att förståelse för exempelvis samhällets socialt exkluderade grupper och deras ageranden kräver att även betydelsen av politiska diskurser, sociala normer och myndigheters ageranden behöver uppmärksammas (Becker, 2006, s. 160). Med andra ord krävs ett ifrågasättande av de aktörer som har politisk och ekonomisk makt att påverka vilka värderingar som dominerar i samhället, eftersom det är utifrån dessa normer som stämplingen av avvikare sker (ibid.) Detta har också gett upphov till kritik mot stämplingsteorin, och studier som tillämpat den, för dess vänsterpolitiska utgångspunkt (Månsson, 2013, s. 185). Denna kritik går ut på att det stämplingsteoretiska perspektivet utgår från marginaliserade

avvikargrupper och tar deras parti, och samtidigt riktar kritik mot det konventionella samhällets värderingar (ibid.). Becker (2006, s. 160) medger att det stämplingsteoretiska perspektivet kan ses som vänstersinnat, men menar samtidigt att ifrågasättandet av definitionsmakten hos politiskt starka aktörer och etablerade professioner bör ses som nyttigt för den kunskap om exkludering som denna perspektivförskjutning kan ge upphov till (ibid.).

Då en individ identifierats som avvikare eller regelöverträdare bemöts och betraktas den enligt stämplingsteorin på ett visst sätt av omgivningen, exempelvis genom illvilja eller utfrysning (ibid., s. 42). Dessutom beläggs den stämplade avvikaren ofta med en rad egenskaper som omgivningen förknippar med den specifika avvikarstämpln. Det kan exempelvis vara så att någon som stämplats som ”missbrukare” förväntas vara smutsig, opålitlig eller kriminell av omgivningen, eftersom dessa egenskaper ingår i en allmän bild av hur en missbrukare är (ibid., s. 40). Detsamma gäller för personer med annan hudfärg eller etnisk tillhörighet än den traditionellt dominerande. Denna överordnade egenskap beläggs inte sällan med förväntningar på negativa underordnade egenskaper. Det faktum att en individ har en etnisk tillhörighet som inte uppfattas som normativ gör på så sätt att personens egentliga individuella egenskaper, i andras ögon, skymms av de egenskaper som projiceras på personen (Becker, 2006, s. 40).

Inom stämplingsteorin ges detta en viktig betydelse, det är enligt teorin dessa sanktioner, samt den stämplades reaktioner på dem, som skapar avvikelser och avvikare. Detta innebär att det inte finns några beteenden eller sociala grupper som är avvikande i sig. Avvikaren är med andra ord inte avvikare av sin natur utan görs till det socialt (Becker, 2006, s. 20).

Stämplingsteorin har dock fått motta kritik för dess oförmåga att uppmärksamma vissa typer av sociala problem som inte synliggörs om man utgår från den (Månsson, 2013, s. 185). Eftersom stämplingsteorin fokuserar på de processer som uppstår när majoritetssamhället stämplar någon som avvikande kan fenomen som inte stör majoritetssamhället inte heller uppmärksammas (ibid.). Till detta kan fenomen som diskriminering och förtryck räknas (ibid.). Som svar på denna kritik menar Becker (2006, s. 160) att studier av avvikare utifrån stämplingsteorin trots allt riktar sitt fokus mot de diskurser och normer som dominerar i samhället och därmed kan sägas ifrågasätta dessa. På så sätt kan såväl de beteenden som stämplas som avvikande som de som inte gör det uppmärksammas (ibid.).

Då en individ stämplats som avvikande, och av omgivningen belagts med en ny, stigmatiserande identitet och en sänkt status, söker denne ett sätt att undgå kritiken. Avvikaren kan i vissa fall acceptera stämplingen och försöka att återfå det konventionella samhällets

acceptans genom att anpassa sig efter dess krav på beteende. Såvida avvikelsen inte uppfattas som grov och/eller som del av ett mer utbrett avvikelsemönster kan avvikaren också förlåtas och välkomnas tillbaka in i samhällsgemenskapen. I andra fall upplever inte avvikaren att hen brutit mot några normer som är sanna för hen själv, utan att det är omgivningen som felat genom sin stämpling. Den stämplade avvikaren försöker därför att rättfärdiga sitt beteende och stå upp för sin rätt att agera på sitt sätt, som denne inte uppfattar som något brott, eller som något som denne rimligtvis inte kan lastas för (exempelvis etnisk eller kulturell identitet). I denna process av upprättelse ingår ett riktande av kritik mot stämplarna, vilket kan ta sig uttryck i anklagelser om att dessa är hycklare eftersom de själva faktiskt begår felaktiga handlingar eller att de agerar utifrån en irrationell illvilja. Att söka sig till personer som delar ens normer och värderingar är ytterligare ett sätt för avvikaren att söka möjligheter för att rättfärdiga sina beteenden. Detta stöd finns inom en subkultur eller avvikargrupp, som har en uppsättning värderingar som skiljer sig från det konventionella samhällets och där alla medlemmar delar erfarenheten av att känna sig utstötta ur samhällsgemenskapen. (Becker, 2006, s. 37, 43)

Bland sina likar inom avvikargruppen finns de förutsättningar som krävs för att avvikaren ska motiveras att fortsätta sitt avvikande beteende, och även utveckla det och positionera sig ännu längre bort från det konventionella samhället. I gemenskapen med andra som delar avvikarens normer och värderingar får hen en bekräftelse på orättvisan i att hen stämplats som avvikande och finner dessutom stöd och argument att rikta mot de som dömt hen. En process av neutralisering av det konventionella samhällets kritik mot avvikaren inleds därmed. Resultatet av detta blir att avvikaren socialiseras in i ett nytt sätt att se på både sig själv och samhället, att hens beteenden rationaliseras samt att hens självbild och identitet stärks. Bilden av sig själv som en del av denna slutna avvikargrupp fungerar därmed som en trygghet för avvikaren och uppmuntrar till ett djupare sympatiserande med gruppens normer. Om denna process går tillräckligt långt uppnår individen en ”avvikarkarriär” som innebär en position nästan helt utanför det konventionella samhället där det är avvikargruppens acceptans, inte samhällets, som eftersträvas. I detta stadium försöker avvikaren att hålla sina kontakter med det konventionella samhället på en så låg nivå som möjligt, för att i stället förlägga hela sin tillvaro inom avvikargruppen. I längden innebär detta således att den individ som av det konventionella samhället stämplats som avvikare, genom sina reaktioner på detta i realiteten också uppfyller de förväntningar som satts på denne som en avvikare från det konventionella samhället. (Becker, 2006, s. 38-39, 44-45)

5.2 Postkolonial teori

Grunden i postkolonial teori är att de maktrelationer som skapats under den koloniala tiden än idag råder och påverkar vårt samhälle (Wikström, 2013, s. 321). Masoud Kamali (2006, s. 8-9) menar att de vitas överlägsenhet över ”de andra” har tagits för given och setts som naturlig och därmed blivit en grundbult i det moderna samhället. Samtidigt legitimerar majoritetssamhället sina ageranden eftersom det är det självt som konstruerar normerna, och därmed har rasism och etnisk diskriminering inte uppmärksammas när social sammanhållning analyserats av företrädare för majoritetssamhället (ibid., s. 8). Denna vardagsrasism är svår att identifiera för någon som själv inte utsätts för den, just för att den sker genom normer som är naturliga för människor som inte själva drabbas negativt av dem (Kamali, 2005, s. 134). På så sätt är en institutionaliserad och strukturell diskriminering utifrån etnicitet och/eller kultur en del av vårt samhälle idag genom dessa ständigt förekommande mönster som utgör regel snarare än undantag (ibid., s. 12, 132). De verktyg för särskiljande och maktutövning som nyttjas är ett konstruerande av ”vi” och ”de andra” utifrån hudfärg, kultur och/eller etnisk härkomst (Eriksson et al., 1999, s. 16, 18). Medan ett normativt, svenskt ”vi” tas för givet och anses stå för det sunda och eftersträvansvärda kontrasteras detta mot ett negativt laddat ”de andra”, bestående av andra kulturella uttryck utifrån (Wikström, 2013, s. 321). Kulturella identiteter bör därför förstås som relationella (Eriksson et al., 1999, s. 34). De skapas genom interaktion med och utifrån förhållandet till andra och därför kan varje identitet förstås genom att studera vad den inte innehåller likväl som vad den faktiskt innehåller (ibid.). På så sätt får bilden av den civiliserade och upplyste europén mening genom förekomsten av de barbariska och oupplysta ”andra” (ibid.). I en sådan process projiceras de egenskaper som betraktas som problematiska på ”dem” och sociala problem ges kulturella förklaringar (Wikström, 2013, s. 320). Ett sådant sätt att skapa ”sanningar” gör därmed kultur till ett verktyg för att utöva makt. (Eriksson et al., 1999, s. 19-20)

Kamali (2006, s. 358) beskriver de effekter som en misslyckad integration och diskriminering kan få, och menar att många som stämplats som etniskt avvikande söker sig till den egna gruppen för trygghet. Umgängeskretsen och den sociala tillvaron består då av andra individer med samma erfarenheter av utanförskap (ibid.). De stärkande effekterna av en solidaritet och slutenhet inom den egna gruppen kompenserar därmed för en stigmatiserad position i samhället och skapar ett ”vi-och-dem”-tänkande, även bland grupper som ”andrafierats”

(ibid., s. 359). I regel innebär självsegregering dock negativa effekter i längden då det skapar ett ännu större utanförskap och riskerar att fortsätta spä på oförståelsen mellan olika grupper, samtidigt som de hinder som finns i majoritetssamhället som framtvingar självsegregering inte uppmärksammas (ibid.).

Eriksson et al. (1999, s. 18) menar att en språklig binär konstruktion av exempelvis vi/de andra eller vit/svart reproduceras av sig själv genom att den innebär ett motsatsförhållande som tas för givet. Det svarta upplevs som en motsats till det vita på samma sätt som det kvinnliga tas för motsats till det manliga (ibid.). Med andra ord skapas ett dikotomt förhållande utan gråzoner mellan dessa parter genom den språkliga konstruktionen och de innehåll som placeras under etiketterna (ibid.). Dessutom innehåller dessa motsatspar en maktdimension, där det konstruerade ”vita”, enligt den koloniala ordningen, innehar en maktposition i relation till det ”svarta” (Eriksson et al., 1999, s. 18). Ett ”vi” fungerar som ett avskiljande verktyg från ”de andra”, där ”de andra” kan statuera exempel för vad ”vi” inte är, men det utgör också en sammanbindande faktor för de som inkluderas i ”vi:et” (Eriksson et al., 1999, s. 18; Wikström, 2013, s. 323).

Kritik har dock riktats mot den postkoloniala skolan för dess snedvridning beroende på dess västeuropeiska, främst brittiska centrering (Agnani et al., 2007, s. 637). Postkolonial teori har sina rötter i västvärlden, där teoretiker från de tidigare kolonialmakterna (samt personer från tredje världen som utbildats där och tagit till sig västvärldens syn på den tidigare koloniserade världen) tolkat effekterna av den koloniala eran (ibid., s. 633). Följden av detta har, enligt vissa kritiker, varit att andra kulturella gruppers upplevelser av koloniala strukturer förbisetts, dessutom har fokus placerats på den europeiska kolonialismen och exkluderat andra varianter (ibid., s. 636-637).

Den exotism som uttrycks för främmande kulturer bör, enligt Eriksson et al. (1999, s. 39) samt Wikström (2013, s. 323), ses som en nedvärderande och fixerande objektifiering av ”de andras” identitet och förstås som ännu ett sätt att genom kulturell identitet positionera andra. Denna ojämlikhet rörande möjligheterna att själv få definiera vem och hur man är, utgör grunden till den identitetspolitiska kamp som flera marginaliserade minoritetsgrupper idag bedriver (Eriksson et al., 1999, s. 41). Den handlar om betydelsen av att etablera en identitet utifrån sig själv i stället för att tvingas acceptera andras bild av en själv (ibid.). Samtidigt kan en marginaliserad grupp i sin strävan att undkomma den identitet som projicerats på dem framhålla sin grupps ”sanna autentiska identitet”, och därmed riskera att låsas vid denna och dölja de skillnader som finns mellan människor inom gruppen (ibid., s. 42). Dessutom finns

riskerna att detta poängterande av kulturell särart utnyttjas av rasistiska ideologier, som ser kulturer som essentiella och oförenliga med varandra (ibid.).

Av liknande anledningar har kritiska frågor rests om konsekvenserna av postkoloniala teoretikers fokusering på etniska och kulturella skillnader mellan människor. Kritik har riktats mot postkolonial teori för den tyngd som lagts vid det binära motsatsparet, kolonialisterna och de koloniserade. Denna maktrelation, menar kritikerna, riskerar därmed att reproduceras. Även om tyngdpunkten på relationen inom den postkoloniala teorin ligger till grund för kritik av den ännu rådande koloniala strukturen, tenderar den enligt kritiken att överbetonas samtidigt som andra viktiga faktorer bakom människors skilda positioner överskuggas. Resultatet av detta blir därmed att de kulturella och etniska skillnaderna stärks genom de förväntningar på olika kulturella grupper som tänkandet signalerar. (Loomba, 2005, s. 111-112, 235)

Av ovanstående framstår att ”kultur” och ”etnicitet” idag spelar en betydande roll för såväl hur vi ser på sociala problem som för hur maktprocesser utspelar sig (Wikström, 2013, s. 320, 322). En ökad invandring i dagens globala samhälle och en ökad kontakt mellan människor från olika delar av världen har därigenom gjort kultur och etnicitet till laddade begrepp, som ofta lyfts fram som förklaringar till sociala problem som kriminalitet, segregation och arbetslöshet (ibid.). Nödvändigheten av integration blir därför svaret på frågan hur detta skall lösas, då ”de andra” och deras kultur inte bedöms kompatibel med den rådande norm som ”vi” och vår kultur utgör (Wikström, 2013, s. 325-326). Då invandrade grupper, enligt en del av integrationsdebatten, anses leva enligt kulturer som inte är lika utvecklade som vår egen och inte har erfarenhet av moderna samhällen leder dock det uttalade integrationsmålet i praktiken snarare till assimileringsträvanden riktade mot de invandrade grupperna (ibid., s. 325). Därmed riktas fokus mot invandrarna och deras kulturer, och inte mot institutionell diskriminering eller strukturella brister i samhället (ibid., s. 326). Att säga att man ska ”integrera invandrarna” är därmed att fokusera på ”de andra” och deras avvikelser från en icke-ifrågasatt samhällsordning, samt att ännu mer normalisera ett stigmatiserande och demoniserande av ”de andra” (Kamali, 2006, s. 12). Snarare bör fokus riktas mot de som genom sin makt och sitt tolkningsföreträde möjliggör att vissa grupper marginaliseras samt de mekanismer som orsakar ett etniskt segregerat samhälle (Kamali, 2005, s. 133). I kombination med detta finns också värdefull kunskap att generera ur utsatta etniska gruppers egna berättelser och erfarenheter av diskriminering och utanförskap (ibid., s. 133, 140). Detta

menar Kamali (ibid.) är de tydligaste nycklarna för att studera den institutionella etniska diskrimineringen och vad den innebär för de som drabbas.

Den kulturalisering som råder inom exempelvis socialt arbete, att ge kulturell tillhörighet ett överordnat förklaringsvärde, gör enligt Wikström (2013, s. 334) dessutom att individers komplexitet och situationella förutsättningar inte uppmärksammas. I stället ger detta upphov till ett partikulärt förhållningssätt, där en upplevd kulturell särart hos andra människor gör att man inte uppfattar deras individuella situation och behov och därmed riskerar att ”missa målet” med de sociala insatser som företas. Samtidigt menar Wikström (2013, s. 335) att det motsatta, ett universellt förhållningssätt, också är problematiskt. Även detta har sin grund i en uppfattning om kulturella världens betydelse, men innebär att man utgår från den vita medelklassnormen och behandlar alla därefter (ibid.). Även utifrån denna uppfattning osynliggörs de individuella egenskaper och förutsättningar som människor har (ibid.). Dessa två polära förhållningssätt, det partikulära och det universella, benämns ”Den mångkulturella paradoxen” och belyser uppkomsten av de problem, exempelvis diskriminering, som uppstår i samhället som en följd av att kultur och etnicitet tillskrivs så stor betydelse (Wikström, 2013, s. 335). För att undvika dessa problem krävs i stället ett balanserande mellan det universella och det partikulära tänkandet och en rörlighet mellan dem, för att bättre se klienten som den individ den är (ibid.). Kamali (2005, s. 138) menar dessutom att svenska myndigheter inte tar tillräcklig hänsyn till faktorer som diskriminering och utsatthet på etniska grunder när de möter sina klienter och därmed har svårare att förstå och tillmötesgå dessa klienter på bästa sätt.

Genom stämplingsteorin har vi möjlighet att studera vad det innebär för romska klienter att betraktas som kulturellt avvikande samt hur dessa förhåller sig till detta. Det faktum att teorin fokuserar beteenden hos både den stämplande och den stämplade och den sociala processen dem emellan, menar vi dessutom ger en bra grund för att analysera de olika aspekterna av den sociala process som utspelar sig i mötet mellan socialtjänsten och dess romska klienter. Det postkoloniala perspektivet ger oss en möjlighet att analysera orsakerna till att romer överhuvudtaget stigmatiseras i samhället då teorin pekar på den kulturella identitetens betydelse för diskriminering och utanförskap. Dessutom ger den postkoloniala teorin oss en möjlighet att förstå betydelsen av den kulturella gemenskapen för de romska klienter som upplever sig orättvist behandlade i mötet med myndigheter.

6. Resultat & analys

Det avsnitt som rör våra resultat och analyser presenteras nedan i en uppdelning efter teman, detta för att göra de olika aktörernas ageranden tydliga för läsaren. Därmed följer nedan:

- resultat- & analysdel kopplat till temat romer
- resultat- & analysdel kopplat till temat majoritetssamhället - socialtjänsten
- resultat- & analysdel kopplat till temat Projektet Brobyggare.

Våra respondenter har gett oss ett stort material som omfattar många olika aspekter av romers sociala situation, där vi har varit tvungna att begränsa oss till sådant som rör vår specifika studie och våra frågeställningar.

6.1.1 Resultat romer

Respondenterna berättar om en historia av förtryck och diskriminering, vilken anges som en förklaring till att många romska klienter idag har en misstro till samhället i allmänhet och socialtjänsten i synnerhet.

I samtliga intervjuer framkommer att tvångsomhändertagandet av barn var vanligt förekommande, vilket respondenterna förklarar med att samhället hade en syn på att romer var oförmögna att ta hand om sina barn. Av detta skäl utfördes även tvångssteriliseringar som en följd av detta. Ett annat skäl var enligt respondenterna att detta utfördes efter rasbiologisk övertygelse, då registrering av romer var en del av diskrimineringen. Vidare berättar respondenterna om svårigheten att få tillgång till bostad och skolgång samt om benämningen ”zigenare”, som samhället påtvingat romerna.

Enligt respondenterna har dessa historiska övergrepp resulterat i att många romer idag har en stark misstro mot och fruktan för socialtjänsten. Något som har förts vidare från generation till generation av svenska romer. Tillit saknas och man ser inte på socialtjänsten som en hjälpande och stödjande myndighet. Person 2 uppfattar de romska klienters inställning på följande sätt:

”Och de är rädda liksom och inte ha den här tilliten, du vet tilliten saknas hos den romska befolkningen...gentemot olika myndigheter. [...] de...står på sin vakt hela tiden”. (Person 2, 2015).

Historien om omhändertagande av romska barn, är enligt respondenterna det som skapat den största rädslan bland romer. Enligt person 1 är omhändertagande av barn idag det första som romska klienter tänker på, när de hör ordet socialtjänst: ”Så fort man nämner för en rom ’socialtjänst’ så backar de direkt och vill inte ha något med det att göra för de har också den här bilden att ’de kommer att ta mitt barn’”. (Person 1, 2015). Orsaken till detta förklarar person 5 med nedanstående citat:

Den där historiska kontexten som har varit alltså, [...]de hade ingen egen lägenhet, de kunde inte bosätta sig på en och samma plats, [...] istället för att få den hjälp [...] att bosätta sig på en och samma plats, fick de vandra och därför fick...barna bli omhändertagna.... (Person 5, 2015).

Vidare beskriver respondenterna att det finns en slutenhet hos romska klienter i mötet med socialtjänsten och en tveksamhet till att öppna sig och berätta om sin situation av rädsla för hur socialtjänsten skall reagera. I vissa fall finns en rädsla att bli påtvingad en förändring och att inte få behålla sin identitet, som rom. Detta beskriver person 4 med följande citat:

’Går jag [romsk klient] till myndigheter och ber om hjälp, verkligen, då är jag så rädd att de kryper in i mitt liv [...] att jag inte kan vara den rom jag är [...] att jag måste kanske vara något annat jag inte är’. (Person 4, 2015).

Hand i hand med bristen på tillit finns också en oro över att socialsekreteraren inte kommer att förstå, vilket leder till en försiktighet som går ut över vad mötet borde handla om, personens behov. Person 1 beskriver erfarenhet av detta i följande citat:

Men romerna, när de kommer i kontakt så är de mycket avstängda, alltså vill inte säga allting under första mötet när man träffar socialarbetare... och vill inte gå till exempel in på mycket privat [...] de som jag möter, de försöker direkt... defence. (Person 1, 2015).

Ytterligare en anledning till romers otrygghet i mötet med socialtjänsten är enligt respondenterna en stor okunskap om socialtjänstens verksamhet, dess syfte och vad socialtjänsten kan erbjuda. Exempelvis finns en svårighet att skilja olika myndigheter från varandra. En förklaring till detta är att många romska klienter inte har uppmärksammat samhällsförändringen och därför är omedvetna om sina rättigheter. Man menar även att det ligger ett ansvar på både romer och majoritetssamhället att ökar romers kunskap om samhället, och därmed öka tryggheten hos romer. Den okunskapen om samhällsförändringen exemplifieras av person 6:

Många har inte ens mail [...] de behöver en hel... alltså, grund i de här sakerna [...] Vi kan tycka liksom att det är ”hallå, de har bott här så länge, de pratar bra svenska, men varför förstår de inte?” Men det är ingen som haft tid egentligen att förklara. (Person 6, 2015).

Respondenterna menar att det finns positiva ageranden för detta från den romska sidan genom en organisering av den egna gruppen. På så sätt har romer stärkt sin självbild och tar för sig mer, vilket skapar nya möjligheter i exempelvis mötet med socialtjänsten. Detta kan göra det lättare för romer att släppa känslan av att vara utan skydd, och i stället kunna ställa krav. Samtidigt menar respondenterna att romer måste bli bättre på att ta till sig av utbildning, vilket beskrivs som en viktig nyckel för att bryta utanförskapet. Person 1 förklarar att skoltraditionen bland svenska romer allmänt är svag:

Man måste kunna lite historien om romer; det är många som har inte gått i skolan, det är 50 år sen man fick [börja] gå i skolan. Och det blir jättegnerad om en rom ska säga ’jag kan inte läsa’. (Person 1, 2015).

Ett agerande som respondenterna beskriver som ett stort problem är romers rädsla för att stå för sin romska identitet utåt. För många romer förknippas den med sämre möjligheter i samhället och därför blir döljandet av ens romska identitet en försvarsmekanism. I vissa fall accepteras därmed en offerroll som förknippas med romer och därför väljer vissa romska klienter att inte försöka förklara sina kulturella behov, eftersom romerna inte förväntar sig någon förståelse för dem, från socialtjänsten, vilket person 4 ger exempel på: ”... det är så lätt när man varit förtryckt [...] att du går dit där du är trygg, bland dina egna, för det är lättare att

vara där, ju”. (Person 4, 2015). Vidare förklarar person 6 att detta handlar om att kunna få vara sig själv, med nedanstående citat:

[...] man [myndigheter] vill förändra dem [minoriteter], man vill någonting från dem [...] man har ju inte insett att, ehh...man är normal. Och det har satt sig för dem romer också, att man tror att man inte är normal. Man är...man är, i gruppen är man sig själv på något sätt. (Person 6, 2015).

Citatet ovan visar på den negativa aspekten av att ty sig för mycket till den egna gruppen, därför att det enligt respondenterna kan förstärka utanförskapet. Samtidigt som den romska kulturella identiteten blir viktig p.g.a. att romer inte har något gemensamt hemland, kan en slutenhet inom gruppen leda till att avståndet till majoritetssamhället växer. Respondenterna menar att vissa romer saknar modet att ”släppa garden” och i stället för att söka tryggheten i den egna gruppen försöka ta för sig och utmana sina egna negativa föreställningar om majoritetssamhället. Där lyfter respondenterna fram vikten av förebilder inom den egna gruppen. Någon som visar att det går att lyckas som rom.

6.1.2 Analys romer

Effekterna av det historiska förtryck som majoritetssamhället utsatt dess romska befolkning för, visas i vårt resultat genom den misstänksamma hållning som romer idag har mot myndigheter. Diskriminering, tvångssteriliseringar, tvångsomhändertaganden av romska barn samt registrering av romer ser vi utifrån ett postkolonialt perspektiv som gjorda på kulturella grunder. Detta har alltså fungerat som bekräftelser på att romer betraktas som avvikande från en kulturell norm. Förklaringen till romers sociala exkludering finns därmed att söka i majoritetssamhällets diskurser och ageranden, vilket Becker (2006, s. 160) poängterar i sitt resonemang om förhållandet mellan makt och ojämställdhet. Även benämningen av romer som “zigenare” var negativt belastat och blev ett slags stämpling och nedvärdering av en kulturell identitet för romer som avvek från den kulturella normen. Något som krävt, och ännu kräver, reaktioner och anpassning från romers sida. I vårt material framgår att ett förhållningssätt som romer utvecklat mot detta, tar sig uttryck i en stark misstro mot, och förlorad tillit till majoritetssamhället och dess myndigheter. Denna misstro blir, liksom mönstret av slutenhet inom den egna gruppen, likt Beckers (2006, s. 45) beskrivning av

avvikargruppens betydelse, därmed ett sätt att rättfärdiga den romska kulturella identiteten och söka sammanhang där den utgör en styrka i stället för en avvikelse. Denna effekt visas i citaten som beskriver vissa romers behov av trygghet bland sina egna. Självsegregeringen påverkar kunskapen om majoritetssamhället negativt vilket också kan bidra till en lägre tillit, vilket även Becker (2006, s. 45) och Kamali (2006, s. 358-359) påvisar.

Det faktum att vissa romer känt sig tvingade att inta en passivt accepterande roll tolkar vi som en annan typ av anpassning och neutralisering av samhällets stigmatisering. Medveten eller omedveten förhåller man sig till den avvikelsestämpling som samhället pålagt romer. Med hänvisning till stämplingsteorin ser vi detta som ett sätt att undkomma fortsatt kritik/stämpling (Becker, 2006, s. 43). På så sätt kan romska individer som inte upplever sig ha styrkan att motsätta sig den kritik av dem som samhällets sanktioner innebär, istället acceptera dem till kostnaden av att göra avkall på sina kulturella identiteter. Våra respondenter uttrycker detta som att romska klienter tar på sig en offerroll istället för att hävda sina kulturella behov. Då den romska kulturen enligt ett postkolonialt perspektiv är offer för negativa konstruktioner, kan romers nedtoning av sin kulturella identitet uppfattas som en försvarsmekanism för att undvika att ”andrafieras” (Eriksson et al., 1999, s. 16, 18). Att romer har svårt att öppna sig inför en socialsekreterare tolkar vi också som ett uttryck för en rädsla att återigen betraktas som annorlunda, och därmed ett sätt att försöka undvika ytterligare sanktioner. Därtill finns en okunskap om myndigheter bland romer som vi uppfattar är beroende av romers avståndstagande från majoritetssamhället. Det sammanhänger också med att majoritetssamhället historiskt inte velat integrera romer, utan bemött dem utifrån ett paternalistiskt “vi-och-dem”-perspektiv. Det saknas ansträngningar från både majoritetssamhället och från romska grupper för att bryta ett “vi-och-dem”-perspektiv utifrån kulturell tillhörighet som förekommer på båda sidor. Detta kan sättas i relation till Kamalis (2006, s. 358-359) resonemang om självsegregering som en effekt av majoritetssamhällets diskriminering, vilket leder till en ökad okunskap om den andra parten på båda sidor. Då respondenterna har sett tecken på att romer organiserar sig och på så sätt kan uttrycka sina krav och behov, ser vi i detta en möjlighet att förmedla ett nytt perspektiv på romska livsvillkor. Om romer själva får sätta agendan bör en större förståelse för romska behov kunna etableras hos socialtjänsten, vilket Kamali (2005, s. 140) och Palosuo (2008, s. 52) anser är en grundförutsättning för att förstå diskrimineringens effekter för de drabbade.

6.2.1 Resultat majoritetssamhället - socialtjänst

Respondenterna ger en entydig bild av de fördomar och förutfattade meningar som finns bland de socialsekreterare de träffat, där socialsekreterarna redan innan det första mötet ofta har konstruerat en bild av den romska klienten, grundat på det faktum att den är rom. Den bild som respondenterna upplever är dominerande, är en bild som går ut på att romer är svåra att samarbeta med och tillskriver romer negativa egenskaper, vilket kommande citat är ett exempel på: ”Kriminell, oansvarig, aggressiv, smutsig, alltså det är fördomar men det är inte alla som tänker på det sättet. Men tyvärr det är väldigt många som tror det”. (Person 5, 2015). Vidare beskriver person 6 ytterligare exempel på hur dessa fördomar, enligt hen yttrar sig:

Man [socialsekreterare] har tron på de här fördomarna [...] att man skulle vara bedragare, tjuvar, man vill inte jobba, vill inte bo [...] vill inte ha lägenhet, de vill bo i tält för de har tjockare hud än de andra. (Person 6, 2015).

Förklaringen som ges i intervjumaterialet till dessa fördomar är att det finns en ingrodd och allmänt accepterad antiziganism, som finns i samhället och har sitt ursprung i en föråldrad syn på romer. Denna syn är något som respondenterna menar följer människor från tidig ålder och leder till att man drar alla romer över en kam.

Medan fördomar har tagit en stor plats anser respondenterna att det inom socialtjänsten saknas kunskap om den romska historien, romsk kultur och hur romers livssituation ser ut idag. Denna okunskap leder till att klienterna reagerar och sluter sig och inte vill berätta om sina behov, vilket respondenterna menar måste förebyggas genom mer utbildning om den romska gruppen, till socialtjänstens personal och inom socionomutbildningarna. En ökad kunskap ger ett annat sätt i bemötandet med romska klienter, vilket är grunden för att skapa en dialog enligt respondenterna. Denna brist av kunskap som råder belyser person 3 med följande citat:

Jag har varit och föreläst för socialtjänsten och där har man inte vetat så mycket om den romsk-svenska historien, och varför romer saknar tillit till myndigheter. Så det råder stor okunskap [...] det kan lätt uppstå missförstånd. (Person 3, 2015).

De goda exemplen som respondenterna beskriver utgår från ett bemötande där man ser klienten som en individ, är lyhörd, visar ett intresse och har ett helhetsperspektiv. Vidare

framkommer att det bland yngre socialsekreterare är vanligare att ha en mer öppen och flexibel inställning till klienten, och dennes problem. Men när det gäller den äldre generationen socialsekreterare upplever respondenterna att det är vanligare att vara mer dominant och inte involvera klienten eller bjuda in till kompromisser vad gäller exempelvis insatser. Man poängterar att myndigheten enligt lag inte får göra skillnad på människor, vilket kommande citat beskriver: ”[...] vi ska behandla alla lika, det står i lagen [...] för oss är alla lika, vi gör ingen skillnad [...] vi får inte göra någon skillnad på folk”. (Person 1, 2015).

Utöver detta framkommer i intervjuerna att socialsekreterare ibland fokuserar på detaljer i klientens beteende, istället för det som är mest relevant för mötet. Exempelvis finns en misstänksamhet mot romska klienters beteende, som kan förklaras av romers okunskap om hur kontakten med myndigheter går till, vilket upplevs som ett motstånd av socialsekreteraren. Detta ger person 6 ett exempel på:

”Varför kommer de istället två, inte en, när man har sagt att de ska komma en? [...] Vaddå fattar de inte svenska? Att man ska komma en då?’ [...] då liksom kan man bli rädd för några har haft till och med vakter ibland [...] när romska ska komma på... ja, besök”. (Person 6, 2015).

6.2.2 Analys majoritetssamhället - socialtjänst

Vårt material visar att det hos många socialsekreterare finns en benägenhet att konstruera egenskaper hos sina klienter utifrån deras kulturella tillhörighet, vilket innebär att möten med romer associeras med olika negativa förutsättningar. Både Eriksson et al. (1999, s. 16, 18) och Wikström (2013, s. 320-321) förklarar detta med de negativa konstruktioner som projiceras på de kulturellt ”andra”, och som förklaras som orsaker för sociala problem. Även Becker (2006, s. 40) menar att etnisk tillhörighet ofta förknippas med negativa förväntningar och på vis osynliggör individens egentliga egenskaper. Även citatet då en socialsekreterare blev misstänksam då en romsk klient tog med sig en anhörig, pekar på en brist på tillit från båda parter. Denna överfokusering på den romska kulturen förklarar Wikström (2013, s. 334-335) som ett partikulärt förhållningssätt. Dessa konstruktioner som framträder i vårt material tenderar dessutom att grundas på föreställningar om romer som inte grundar sig på reella erfarenheter, utan på fördomar som sammanför alla romer i en enda endimensionell grupp. En

förutsättning för detta är som vi ser det att det i samhället i stort råder en antiziganism som rättfärdigar sådana konstruktioner, och att det bland många socialsekreterare saknas kunskaper om olika romska grupper, deras kulturer samt vad effekterna av den svensk-romska historien ännu innebär. Institutionaliserad diskriminering mot romer kan därför i enlighet med Kamalis (2005, s. 134) resonemang om antiziganismens utbredning, ske på ett omedvetet plan och utan att socialsekreterare reflekterar över det, eller har något egentligt ont uppsåt. Socialsekreterares okunskap om romer kan dessutom tolkas som ett resultat av en antiziganism som förespråkar romers assimilering i samhället, snarare än en integration där romsk kultur tillåts samexistera med den traditionellt svenska kulturen. En liknande diskussion för Wikström (2013, s. 325) då hon menar att majoritetssamhället värderar den traditionella svenska kulturen som norm och därför inte erkänner den romska kulturen som tillräckligt viktig att värna. I enlighet med en sådan inställning betraktas romsk kultur därför inte heller som något som svenska myndigheter behöver kunskap om, även om detta tydligt står i lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk, 1 kap 4 §: ”[...] Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige [...]” (SFS 2009:724).

Att som socialsekreterare, utifrån allas likhet inför lagen, utgå från en svensk norm innebär därmed att man inte uppmärksammar klienters kulturella och individuella behov. Ett sådant universellt perspektiv, som enligt Wikström (2013, s. 335) innebär att kulturella värden sätts framför individuella förutsättningar, framstår i vårt material inte heller som något som gynnar romska klienter och uppmärksammar deras individuella behov. Då både ett partikulärt och ett universellt förhållningssätt i vårt material framträder som något som påverkar romska klienters kontakt med socialtjänsten negativt, kan den mångkulturella paradoxen sägas vara något som hämmar det praktiska sociala arbetet.

Något som framstår som framgångsrikt enligt vårt material är dock den effekt som ett större kunnande och ett respektfullt bemötande, som framstår som ett resultat därav, kan ha på mötet mellan socialtjänsten och dess romska klienter. Detta fungerar, som exemplifieras genom respondenternas betoning av helhetsperspektiv och bemötande, som en signal till romska klienter att deras kulturella identitet inte är avvikande och att den inte innebär att deras individuella egenskaper bör skymmas av kulturen, men att det ändå finns en öppenhet för behov som kan ses som typiska för just de romska grupperna. En ökad kunskap tycks också vara en orsak till att socialsekreterare känner en större tillit till sina romska klienter, och är mer villiga att involvera klienterna i utredningsprocessen, vilket brobyggarna beskriver som

ett viktigt framsteg. Detta är ett arbetssätt där man själv är medveten om sin roll och vad rollen innebär för stigmatiserande av ”de andra”, och agerar på ett sätt som signalerar inkluderande. Detta kan kontrasteras mot rådande mönster av etnisk diskriminering som Kamali (2006, s. 8) menar grundar sig i att majoritetssamhället inte ser hur det exkluderar etniska minoriteter.

6.3.1 Resultat Projektet Brobyggare

Brobyggarnas arbete beskrivs i intervjumaterialet som ett sätt att motverka missförstånd och okunskap om den andra parten, både hos romska klienter och hos socialtjänsten. Detta sker genom att brobyggaren är närvarande vid mötet och där fungerar som en länk mellan parterna, men också att brobyggarna föreläser i förebyggande syfte för parterna för att öka deras förståelse för varandra. Respondenterna menar att en brobyggare därför bör ha kunskap om romsk kultur och historia men även om lagar och regler inom socialtjänsten. Vidare bör brobyggaren vara lyhörd, tålmodig, påläst, stark, socialt kompetent m.m.

För att skapa tillit mellan parterna menar respondenterna att det av brobyggaren krävs ett förarbete där man förklarar för exempelvis en romsk klient varför socialsekreteraren har ett visst arbetssätt, och på motsvarande sätt kan socialsekreteraren behöva hjälp för att förstå betydelsen av romsk kultur och tidigare diskriminerande erfarenheter för klientens beteende. Den tillit som uppnås genom att brobyggaren kan föra parterna samman beskrivs i materialet som den främsta nyckeln till förståelse och konstruktiva möten. Detta ger person 2 exempel på: ”Vi menar samma sak som handläggaren, men klienten uppfattar det på ett helt annat sätt, de har en helt annan tillit till oss, så att mötena blir mycket mer som...enklare”. (Person 2, 2015).

Citatet ovan visar vilka möjligheter brobyggaren kan öppna upp för. När en dialog mellan parterna har uppnåtts, har respondenterna sett att deras relation förbättrats samtidigt som brobyggaren har kunnat ta ett steg åt sidan. Enligt respondenterna märks detta på att romska klienter känner en större trygghet och att det oftare uppstår en positiv dialog mellan parterna, efter att de har insett vikten av brobyggarens interkulturella kompetens. Arbetet med att bryta parternas okunskap om varandra beskrivs också som en lång och komplicerad process, där respondenterna är tveksamma till om det jämställdhetsmål som regeringen har satt upp, kommer att kunna uppnås inom 20 år. Vissa svårigheter i organiseringen av brobyggjarrollen

framkommer också i intervjumaterialet, då det har saknats tydliga arbetsuppgifter och handledning. I vissa fall har brobyggarna dessutom upplevt att socialsekreterare har sett deras närvaro som ett hot och inte som en tillgång, vilket person 4 ger ett exempel på: ”Brobyggare kommer in och de känner kanske att man trampar på tårna, men jag är inte till för att ta någons arbete, jag är till för att göra att hon har ännu lättare i sitt arbete”. (Person 4, 2015). Samtidigt framkommer också exempel på hur socialsekreterare efterhand har insett den positiva inverkan som brobyggaren har medfört: ”Det finns ju jättebra socialsekreterare som ringer och rådfrågar. Nu har de en romsk familj, ’hur tycker ni... eller hur tycker du att vi ska göra och vad tycker du är lämpligt...’” (Person 2, 2015).

6.3.2 Analys Projektet Brobyggare

Det framgår tydligt i vårt material att nyckeln för att bryta ett kulturellt “vi-och-dem”-tänkande gentemot varandra hos både socialsekreterare och romska klienter är kunskap och tillit. Har man brist på kunskap så har man även brist på tillit och utnyttjar fördomsfulla konstruktioner av andra som en del av en maktutövning och segregering (jfr Eriksson et al., 1999, s. 16, 18; Becker, 2006, s. 40). Det som därmed gör att vi uppfattar att brobyggarprojektet har förutsättningar att förbättra relationen mellan de båda, är deras möjlighet att förmedla kunskap och bryta negativa konstruktioner utifrån fördomar. Dessutom innebär det faktum att brobyggarna själva är romer, en uppenbar fördel då romska klienter lättare kan acceptera deras roll som medlare mellan dem själva och majoritetssamhället, vilket innebär att romska klienter får en mindre misstänksam hållning gentemot socialtjänsten samt en mer positiv inställning till samarbete med den. Detta visar hur romska klienter är märkta av tidigare erfarenheter från myndigheters diskriminering och behöver en garanti för att detta inte ska upprepas, för att närma sig socialtjänsten. Annars finns risken att romska klienter tar avstånd från socialtjänsten vilket Becker (2006, s. 37, 43) menar riskerar att de isolerar sig inom avvikargruppen och därmed distanserar sig i samhällets utkanter. Samtidigt visar materialet att det förekommer situationer där brobyggarna upplever att de ses som ett hot av socialsekreterare. Detta skulle därmed kunna innebära att brobyggarens närvaro skapar en uppenbar negativ inställning vilket i förlängningen kan komplicera arbetet med klienterna. Problemet för en socialsekreterare kan vara att förklara för en romsk klient vad hen menar, vilket alltså inte nödvändigtvis grundar sig på rent språkliga barriärer, utan också kan bero på en kulturell oförståelse hos denne, men också en ovilja hos klienten att lita på

socialsekreteraren. Tilltro framstår som en nödvändighet för att en dialog skall kunna upprättas mellan parterna. En tilltro som gör att man kan bortse från deras egenskaper av företrädare för majoritetssamhället respektive kulturellt avvikande individer. Vad gäller möjligheterna att bryta socialsekreterares misstro gentemot romer kräver detta att de bortser från de konstruerade bilder som finns av romer, med vilket brobyggarna kan vara behjälpliga. Trots detta framkommer det i materialet att vägen till målet, att helt integrera romska klienter i samhället, är lång. Men också att den bl.a. är beroende av hur projektet brobyggare organiseras då vissa respondenter nämner att handledning och tydliga arbetsuppgifter saknas.

7. Slutsatser/diskussion

Då kunskapsläget om romer är bristfälligt, anser vi att det krävs mer forskning om romska grupper, dessutom krävs ett annat perspektiv på hur kunskap om romer bör genereras. Hernesniemi & Hannikainen, (2000, s. 90-91), Kamali (2005 s. 133, 140) och Palosuo (2008, s. 31), tar upp att utsatta gruppers erfarenheter behöver inkluderas och sättas i centrum för studier av etnisk diskriminering, eftersom den forskningen som bedrivs idag utgår från majoritetssamhällets perspektiv. Vi konstaterar att just kunskap är en av nycklarna för att förbättra relationen mellan majoritetssamhället och romer. En större kunskap i samhället om romers livsvillkor gör att romska klienter får ett bättre bemötande i kontakten med socialtjänsten, vilket i sin tur leder till en större tillit till myndigheten från klienterna. När det gäller de romska klienterna krävs det även en öppenhet och samarbetsvilja för att parterna ska kunna mötas och skapa en dialog.

Då romer är erkända som en nationell minoritet som dessutom fortfarande är diskriminerade, efterlyser vi att romers sociala situation uppmärksammas mer inom socionomutbildningarna, men även andra utbildningar som exempelvis lärar-, polis- och sjukvårdsutbildningar. Vi konstaterar att det även bland romska klienter finns en okunskap om majoritetssamhället och att deras kontakter med myndigheter därför begränsas. Av den anledningen krävs ett mer målinriktat arbete med båda parter, vilket innebär att man också måste hitta vägar att nå ut med samhällsinformation till romer, för att öka kunskapen om majoritetssamhället. Finns inte en god relation och en tillit till samhällets myndigheter, menar vi att detta leder till social exkludering i och med att individens sociala behov inte kan tillgodoses i tillräckligt stor utsträckning.

När det gäller Projektet brobyggare anser vi att detta verkar fylla en viktig funktion och försöker mätta ett stort behov, främst genom att ge en ökad kunskap och främja tillit. Något som brobyggarna kan förmedla, för såväl socialsekreterare som romska klienter. Dessutom konstaterar vi att brobyggares närvaro under möten mellan socialtjänsten och dess romska klienter gör att klienterna senare har lättare att göra sina röster hörda och kan uttrycka sina behov. Samtidigt behövs fler brobyggare för att kunna hantera den stora efterfrågan som finns, men det krävs också en tydligare organisering för att brobyggare skall kunna arbeta så effektivt som möjligt. Vårt material visar att romska brobyggare idag själva får ta ett ansvar att finna arbetsuppgifter och dessutom saknar handledning. Samtidigt är projektet idag fortfarande litet och outvecklat och finns bara i ett fåtal större städer vilket därmed begränsar tillgängligheten för Sveriges alla romer. Av dessa anledningar ser vi framemot den officiella utredningen av projektet som ska göras av Statskontoret under år 2016.

Utöver brobyggjarprojektet krävs även en öppnare inställning från socialsekreteraren där brobyggaren inte uppfattas som en konkurrent, utan som en värdefull tillgång. Samtidigt bör vi vara uppmärksamma på att brobyggarna som vi har intervjuat beskriver situationer där de själva har ett eget intresse, när de beskriver fördelarna med brobyggjarprojektet. Deras analys av brobyggares nödvändighet kan därför sägas vara något subjektiv. När det gäller beskrivningen av romers relation till majoritetssamhället innebär våra respondenters bakgrund även där att det kan finnas en risk för att det sker en viss favorisering av den ena parten. Med detta sagt menar vi ändå att brobyggarna genomgår en utbildning där syftet bland annat innebär att de får en kunskap om att förhålla sig professionellt och objektivt till sitt arbete. Förutom brobyggjarprojektet ser vi ett behov av andra initiativ för att minska klyftan mellan romer och majoritetssamhället. Ett exempel som vi uppfattar som ett framgångsrikt koncept är det arbete som Romsk informations- och kunskapscenter driver i Malmö, och snart även i Göteborg. Detta arbete går ut på att öka romsk delaktighet i samhället genom att utveckla kontakter med olika myndigheter och föreningar. Genom att erbjuda rådgivning om hur myndigheter bör förhålla sig till sina romska klienter kan brobyggarna fungera som en tillgång för ökad kunskap och förståelse.

Vad vi själva tror skulle vara en positiv åtgärd är att man i grundskolan belyser den svensk-romska historien och vad den fram till idag betytt och fortfarande betyder för romers livsvillkor. Genom att införa detta skulle man på ett brett plan kunna minska den antiziganism byggd på fördomar som vi menar finns i samhället.

Avslutningsvis frågar vi oss vad som ytterligare skulle behövas för att regeringens långsiktiga strategi för romsk inkludering och uppnådd jämställdhet mellan romer och icke-romer på 20

år ska kunna uppnås? Är detta möjligt, då samhället bär på fördomar formade under den 500-åriga långa historien av diskriminering och förtyck av romer i Sverige?

8. Referenser

Elektroniska källor

DO 2003, *Rapport om diskriminering av romer i Sverige*. (Elektronisk) Tillgänglig: <
<http://www.do.se/globalassets/publikationer/rapport-diskriminering-romer-sverige.pdf> >
(2015-12-15)

Ds 1997:49, *Romer i Sverige – tillsammans i förändring*. (Elektronisk) Tillgänglig: <
<http://www.regeringen.se/contentassets/d5b3bc24882d494192ca6a1ce4d0b5c4/romer-i-sverige--tillsammans-i-forandring> > (2015-12-14)

Ds 2014:8, *Den mörka och okända historien vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet*. (Elektronisk) Tillgänglig: <
<http://www.regeringen.se/contentassets/eaae9da200174a5faab2c8cd797936f1/den-morka-och-okanda-historien---vitbok-om-overgrepp-och-krankningar-av-romer-under-1900-talet-ds-20148> > (2015-11-15)

Ds 2006:101, *Kommittédirektiv, delegationen för romska frågor*. (Elektronisk) Tillgänglig: <
<http://www.regeringen.se/contentassets/bc50126de2fb4a3e99e0c98d5a238572/delegationen-for-romska-fragor-dir.-2006101> > (2015-11-17)

Ku 2015/854/DISK, *Strategi för romsk inkludering*. (Elektronisk) Tillgänglig: <
<http://www.regeringen.se/contentassets/f40da37117a64c7c84150344ae5863dd/uppdrag-till-statskontoret-att-utvardera-brobygggarverksamhet-inom-strategin-for-romsk-inkludering-ku2015854disk> > (2015-11-17)

Länsstyrelsen, *Romsk inkludering*. (Elektronisk) Tillgänglig: <
<http://www.lansstyrelsen.se/stockholm/sv/manniska-och-samhalle/manskliga-rattigheter/romsk-inkludering/Pages/default.aspx?keyword=socialstyrelsen+brobyggare> >
(2015-11-17)

Müntzing, Anna-Klara (1998). *Rasism – angår det socialtjänsten? En kvalitativ studie om*

socialsekreterares syn på rasism och diskriminering i samhället och inom socialtjänsten.

(Elektronisk) Tillgänglig: <

<http://dspace.mah.se/dspace/bitstream/handle/2043/8307/ uppsats%20pdf.pdf?sequence=2> >

(2015-12-18)

Nationalencyklopedin, sökord "Socialtjänst". (Elektronisk) Tillgänglig: <

<http://www.ne.se/uppslagsverk/lång/socialtjänst> > (2015-11-22)

Romernas historia, *Romska grupperingar*. (Elektronisk) Tillgänglig: <

<http://www.romernashistoria.se/historia/index.php> > (2015-12-15)

Socialstyrelsen, (2015a). (Elektronisk) Tillgänglig: <

<http://www.socialstyrelsen.se/omsocialstyrelsen/socialstyrelsenshistoria> > (2015-11-20)

Socialstyrelsen, (2015b). (Elektronisk) Tillgänglig: <

<http://www.socialstyrelsen.se/omsocialstyrelsen/socialstyrelsenshistoria> > (2015-11-20)

Södertörns högskola, *Brobyggarutbildning*. (Elektronisk) Tillgänglig: <

http://www.sh.se/p3/ext/content.nsf/aget?openagent&key=sh_personal_profil_sv_404708 >

(2015-12-04)

Tryckta källor

Agnani, Sunil, Coronil, Fernando, Desai, Gaurav, Diouf, Mamadou, Gikandi, Simon, Wenzel,

Jennifer, Yaeger Patricia & Tharu, Susie (2007). "Editor's Column: The End of Postcolonial Theory?"; *PMLA*, 1 May, vol.122(3)

Becker, Howard S. (2006). *Utanför. Avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv Förlag

Brearley, Margaret (2001). "The Persecution of Gypsies in Europe"; *American Behavioral Scientist*, vol.45(4)

Bryman, Alan (2011a). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber, (2:a upplagan)

- Bryman, Alan (2011b). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber, (2:a upplagan).
Hänvisar Lincoln, Yvonna S. & Guba, Egon G (1985), *Naturalistic inquiry*. Beverly Hills, CA: Sage samt Guba, Egon G & Lincoln, Yvonna S. (1994), *Competing paradigms in qualitative research*. I: Denzin, Norman K. & Lincoln, Yvonna S. (red.), *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Börjeson, Bengt (2010). *Förstå socialt arbete*. Malmö: Liber, (2:a upplagan)
- Ekholm, Mats & Fransson, Anders (2007). *Praktisk intervju teknik*, Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag
- Eriksson, Catharina, Eriksson Baaz, Maria & Thörn, Håkan (1999) (red.). *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (2015) (red.). *Handbok i kvalitativ analys*, Stockholm: Liber, (2:a upplagan)
- Hernesniemi, Päivi & Hannikainen, Lauri (2000). *Roma minorities in the Nordic and Baltic countries. Are their rights realized?* Rovaniemi: Lapland´s university press
- Hjerm, Mikael, Lindgren, Simon & Nilson, Marco (2014). *Introduktion till samhällsvetenskaplig analys*. Malmö: Gleerups Utbildning, (2:a upplagan)
- Holgersson, Leif (1996). *Socialtjänst. Lagtexter med kommentarer i historisk belysning*. Stockholm: Tiden/Rabén Prisma, (7:e reviderade upplagan)
- Jansson, Karl-Axel & Schmid, Ingemar (2005), (red.). *Ett fördrivet folk. Antologi om förtryck och diskriminering av romer/zigerare/resande*. Danagårds Grafiska: Forum för levande historia
- Johansson, Håkan (2008). *Socialpolitiska klassiker*. Malmö: Liber
- Kamali, Masoud, 2005. SOU 2005:69 Sverige inifrån. Röster om etnisk diskriminering

- Kamali, Masoud, 2006. SOU 2006:73 Den segregrande integrationen. Om social sammanhållning och dess hinder.
- Kende, Ágnes (2000). "The Hungary of Otherness: The Roma (Gypsies) of Hungary"; *Journal of European Area Studies*, vol.8(2)
- Loomba, Ania (2005). *Kolonialism/Postkolonialism. En introduktion till ett forskningsfält*. Stockholm: TankeKraft Förlag.
- Månsson, Sven-Axel (2013). Interaktionistiska perspektiv på studiet av sociala problem – processer, karriärer och vändpunkter. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur, (2:a utgåvan)
- Palosuo, Laura (2008). *En inventering av forskning om romer i Sverige*. Uppsala: Uppsala universitet
- Rodell Olgaç, Christina (2006). *Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola*. Stockholm: HLS Förlag, (andra tryckningen)
- Socialstyrelsen, (2015c). *Verksamhetsbeskrivning av socialtjänsten 2014 – generell nivå*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SFS (2003:307). *Lag om förbud mot diskriminering*
- SFS (2009:724). *Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk*
- SFS (2001:453). *Socialtjänstlagen*
- Trost, Jan (2010). *Kvalitativa intervjuer*, Lund: Studentlitteratur, (4:e upplagan)
- Vermeersch, Peter (2003). "Ethnic minority identity and movement politics: The case of the Roma in the Czech Republic and Slovakia"; *Ethnic and Racial Studies*, vol.26(5)

Westin, Niklas, Wallengren Simon, Dimiter-Taikon Kati & Westin Charles (2014).

Antiziganism i statlig tjänst, Falun: Edita Bobergs

Wikström, Hanna (2013). Ett postkolonialt perspektiv på sociala problem. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) *Perspektiv på sociala problem*. Stockholm: Natur och kultur, (2:a utgåvan)

Åkerfeldt, Bennie (2012). *Romer - det ansiktslösa folket i Europa*. Fritsla: Vitterleken

Åkerfeldt, Bennie (2013). *Synen på Romer och Resande i Sverige*. Fritsla: Vitterleken

Muntliga källor

Blomerus, Kipa. Guidad visning av utställningen: ”Vi är romer - möt människorna bakom myten”, Forum för levande historia, 24 oktober 2015, kl: 13:00.

Ek, Arne (2015). e-mail, arne.ek@sh.se, 22 december 2015.

Intervju med person 1: 30 oktober 2015, klockan: 14:15.

Intervju med person 2: 30 oktober 2015, klockan: 14:30.

Intervju med person 3: 5 november 2015, klockan: 10:00.

Intervju med person 4: 6 november 2015, klockan: 11:00.

Intervju med person 5: 9 november 2015, klockan: 09:30.

Intervju med person 6: 12 november 2015, klockan: 09:30.

9. Bilagor

Bilaga 1. Intervjuguide

Intervjun är helt anonym, då vi kommer att använda avpersonifierade namn. Du kan när som helst avbryta, avstå från att svara, fråga, eller be oss förtydliga om något är oklart.

Intervjun bygger på tre teman: romer, majoritetssamhället - socialtjänsten, samt projektet - brobyggare. Under varje tema finns mellan 4-7 frågor, utöver dessa frågor får du gärna ta upp andra områden/händelser, som du anser betydelsefullt eller viktigt att belysa.

Tiden för intervjun kommer att ta ca 45 minuter. Innan vi börjar är det något du undrar eller vill fråga om?

Romer:

- Vad har du sett för svårigheter/hinder, när det gäller romska klienters syn på socialtjänsten?
- Om man tänker sig att alla personer gör någon slags konstruktion. Om någon säger ”socialtjänst/socialsekreterare” så har alla sin bild som de skapar.
Vad är din upplevelse av hur den bilden ser ut för de romska klienter som du har träffat, när dessa personer hör ordet ”socialtjänst” eller ”socialsekreterare”?
- Händer det att romska klienter försöker att förklara sin kultur för socialsekreteraren? Om detta händer, vad är det klienten försöker att förklara då?
- Hur kan socialsekreteraren reagerar då?
- Vad kan det vara i den romska kulturen som socialsekreterare reagerar på eller har svårt att förstå?
- Har du några idéer/tankar om hur romska klienter skulle kunna förbättra sitt arbete med socialtjänsten?
- Har du upplevt att det har fungerat väl från romska klienters sida gentemot socialtjänsten? Vad, är det i sådant fall som har fungerat väl?

Majoritetssamhället - socialtjänsten:

- Vad har du sett för svårigheter/hinder, när det gäller socialtjänstens syn på romska klienter?
- Om man tänker sig att alla personer gör någon slags konstruktion. Om någon säger ”rom” så har alla sin bild som de skapar. Vad är din upplevelse av hur den bilden ser

ut för de socialsekreterare som du har träffat, när dessa personer hör ordet ”rom” eller ”romer”?

- Utifrån de här bilderna/konstruktionerna, försöker socialsekreteraren förklara för den romska klienten hur hen borde tänka? Kan du ge exempel på vad som sägs av socialsekreteraren då?
- Hur kan klienten reagera då?
- Har du några idéer/tankar om hur socialtjänsten skulle kunna förbättra sitt arbete med romska klienter?
- Vad har fungerat väl från socialtjänstens sida gentemot romska klienter?
- Har du upplevt att det har fungerat väl från socialtjänstens sida gentemot de klienterna du har träffat? Vad, är det i sådant fall som har fungerat väl?

Projektet - brobyggare:

- Vad tror du själv att detta (svårigheter/möjligheter) beror på, har du någon egen teori?
- Då utbildningen/uppdraget går mot sitt slut, har du några egna funderingar/förslag på hur ert arbete skall kunna integreras, decentraliseras och vidareutvecklas?
- Vad anser du, krävs för att kunna arbeta som brobyggare? Finns det några specifika egenskaper den personen bör ha? Och skulle det vara möjligt att en icke rom arbetade som brobyggare, som har dessa egenskaper?
- Avslutningsvis, är det något annat som du skulle vilja tillägga? Om du skulle komma på något i efterhand, så är det bara att mejla eller ringa oss, så lägger vi till detta.

Stort tack för att du tog dig tid!

Om du vill, kan vi mejla dig det färdiga arbetet, vilket borde vara klart i slutet av januari 2016.